

Kauri Külli:

„Kõrd tahtsõ üts lats tiidä, kas olõ joba esi' kah 100 aastakka vana, õt mõista vana ao elost nii pallo kõnõlda.“

lk 3

Raudoja Ahto:

„Om märke, õt põlitsõ' seto' kaesõ', õt liisna pallo otsustajit nakas jo väläst sissõ tulõma.“

lk 9

Külvigu Helen:

„Ku jo tiiät, õt tahat telmisõga' ka' 2022. aastagal edesi minnä, sis anna' tuust tiidä' info@setoinstituut.ee vai helstä' 529 4033.“

lk 10

Setomaa

Hind 1 euro

November 2021, nr 11 (384)

Välläandmist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm

Vahel Setomaa valla leht

Mardilaat – suurhallist karakoplihe

Mardilaado ku sääntse algkuju rahvakombidõ siäst või olla' sügüsene Peko-pido pääle saagikoristust. Eesti poolõ pääl vaest sulandu põllujumalalõ tett tenopido kristlikku alguperä mardipäaväga kokko. Nimi sai Martin Luterusõ perrä, a sisu jäi mustinõ – nii sügüsandidõ iist tennäminõ, santminõ, õnnistaminõ ku pido.

KAUKSI ÜLLE

Mardilaat joudsõ Talinahe Soomõst. Tuglasõ Selts nakaš mitmitkümmit aastakkõ tagasi Helsingi kõrvaldama mardilaato. Vällä kasusi tuu kommõh hoobis kirändüse poolõ päält – Helsingihe kutsuti kiränikkõ esinemä ja kirästüsi raamatit müümä ja tõistõ saali kutsuti käsitüü- ja söögimüüjit. Olõ esiki sääli käünü naidõ aastakümnidõ joosul mõnõ' kõrra', küll ku luulõtaja, Fenno-Ugria teossidõ müüjä, Setomaa turismi tutvustaja müüjä, sis jälki ku kiränik umma soomõkeelist raamatut esitlemäh.

Mäntsestki aost nakaš Eesti poolõ käsitüürahvas ka taolist mardilaato kõrvaldama – a ilma kirändüselä. Pigemb kutsutas esinemä rahvapillimiihi vai muusikit. Olõ tuud mitu kõrda ka kõrvaldajidõ käest küüsünü, a vastust olõ-i saanu. Mardilaato om nimetet käsitüülisi laulupidost. Seto müügilahtrikõnõ om ka Talinah kõgõ esindet olnu. Algul vöödõti suund, õt käsitüülilnõ eis' müü umma toodõt, sis käve' sääli mõmäh-tutvustamah ka Seto Käsitüü Kogo juhi' Kala Ingrid ja Andresoni Sigre. Ildamba om müügiosa muutunu. Inämbis aastakkõ om tuuni andnu Tsooru kausimeistre' ja seto sepp Jänesmägi Raivo ja veitkene seto tekstiili. Mul om muidoki hüä miil, õt käsitüüraamatidõ lett om seto lahtrih kõõ kimmäs olnu. Avvu Seto Käsitüü Kogolõ ja kõigilõ tõisilõ tegijilõ.

Kõgõ uhkõmb oll' muidoki mardilaat, koh seto' olli' pääkülälisõ. Tuu tull' võimsalt vällä ja puhksõ vahtsõst veidõ maahakäünü laado häitsemä! A sis käänd' kuri taud kõik lukku, ja joba tõnõ aastak toimu mardilaat õnnõ läbi arvudivõrgu. Käsitüülisilõ om tuu rassõ juhuse – saava' jo pallo' tõsidsõ' käsitüüettevõtja' uma' poolõ aasta tellimusõ' mardilaadol! Parhilla' om viil kõiksugu projektimajandus, mis nõud rohkõmb etteennustamist, ku esiki Marilyn Kerro ja Kirsti Timmeri võimõ' lurasõ'. Küüsüt rahha, a laato tulõki-i?

Vot kriisilukõrrah tulõvagi' vällä, kiä' omma' juhiandõga iistvõtja'. Joba tõnõ aastak kimmä käega läbi viid mardilaat Verska talomuseumi karakoplihe om kimmäs tunnustus Kala Ingridi kõrvaldajaskuisilõ.

12. novembril kell 11–15 Verska talomuseumi karakoplihe oll' müügil kõrdapiteh seto käsitüü, kohal opilasfirma', söögi', joogi', suvõniiri' (kündle' võipolla' omma' hoobis talvõniiri'?), vanavara. Uma 60 müüjät Setomaalt ja muialt.

Kultuuriprogramm oll' ka mitmõkülgne, nigu kuulutusõ pääl lubatu. Tandsõ Lustiline seto tandsõ, lauli' Verska Naase', tandsti-laulõti latsiaia latsiga, üles astsõ' pillimehe' ja Verska Iginoorõ' vahtsõ tand-sukavaga. Laato juhaf Setomaa Muuseumidõ direktor Posti Ivo, kiä oll' mart mis mart uma läki-läki ja kasukmäntliga.

Sootskidõ telk

Vahtsõnõ asi oll' ülembsootska Jane kõrvaldõt sootskidõ telk. Ku kuningriigipäaväl omma' sootska' inämb seltskondlikkõ, kõrvaldavit kohussit täitnü', sis nüüd paistu vällä, õt luvvas ka kõikvõimalikkõ tootit vai väärtüisi. Tormi Piret kaubõl' uma raamadu ja tandsupido särkemärkega. Riitsaarõ Evar tõi üteh vahtsõ ehtekollektsiooni ja kaemisõs-telmisõs suurõ' sõlõ', Raudoja Ahto kaubõl' Seto Instituudi vällännõtõga ja uma ollõkõsõga, Järvelilli Reinul oll' üteh meetrijago raamatit, Hüdsi Silveril kõiksugu siipe kufah, Sarvõ Oiõl polmit pailu ja heegeldet võid ni kotikõisi. Janel oll' sookõrd pallo laulmist ja kõrvaldamist, tä saa-s olla' pikält sootskidõ telgi man. Leima Aarne tutvust tulõvaas-tagast XXIX Seto Kuningriiki, miä tulõ Luhamaal ja mink pää-kõrraldaja tä om.

Päiv paistu ja jalol nakaš jaah, a jalotuskäük ümbre laado võtt' piä tunni ar'. Otsa Sirjel oll' hulga vahtsit ham-mõkäüssit ja linigeotsõ, võid, niplipsiti, sokkõ, seto mihihammõ kupong kand' numbrit 93. Otsa Sirje om suur meistre! Kirävüü naisi vaiba'

Laadojuht Posti Ivo kõnõlõs opilasfirma latsiga.

Noorema Tarmo pilt

Laadol lustõ ka Verska seto latsiaiarühm.

Noorema Tarmo pilt

omma' ilosa' ja kõrrast krel-limbidõ värmega. Tarto ehtemeistri Kalbergi Margus tõi üteh lavvatäve hõpõvalgit ehtit. Sai osta' suidsukalla, sav-vutõt lihha, verivorstõ täütsä vanaaigso maiguga. Kõoseene-leotusi, midä nä tsaagas nime-täse', oll' saia', kõiksugu haava-ja miisalvõ. Müüdi ka tekke, patju ni kaardinarõivast. Vanavarra oll' ka mitu auto-

täüt kohal. Leelo ost ilosa jou-lukündle, koh kujokõsõq vaha sisse käkit. Lambanahka, vārs-kit ja hapukapstid – kõkkõ oll'! Opilasfirmadõ man sai tsäiu juvva' ja hainatsäiu osta', mafa-küpsise' olli' Miktämäe noor-tõka umadõl hüä'. Üts opilas-firma mõi ilosit puust ja liimi-segust ehtit.

Laado kuulutusõ pääl om ka tugõjidõ ja kõrvaldajidõ logo':

Setomaa vald, Setomaa Turism, EstRus programm, Vārska Talu-museum, Seto Käsitüü Kogo.

Käsitüü Kogo tekä ka näü-tämisjalotuskäügi kaameraga suurõ mardilaado programmi.

Ostjit olõs võinu inämbki olla', a tulõvaasta om jälki aig tulla'. Ma minkõgiperäst usu, õt sood laato inämb kotti tagasi õi topi', soo om tulnu, õt jäiä! Hulga inemisi, kiä' käve' ja kai'

Tulõva aasta plaani'

Vahtsõnõ tulõvadsõ laado kuupäiv om 12.11.2022. Seto Käsitüü Kogo ja Setomaa Muuseumi' lepevä' kokko, õt tulõvadsõ laada pääkõrraldamisõ võtt hindä pääle Setomaa Muuseumi'. Käsitüükogo juht Kala Ingrid, kiä soo laado om hõste Kauma tõmmanu, tugõ järgmätsil aastakil pää-kõrraldajit uma hüä nõv-vuga! Ütitselt otsustõdi tuugi, õt tulõvadsõ' mardilaado' toimusõ' nahtsipää-väle (11. novembri) järgne-väl nädälivahetusõl.

KOGERMANI LIIS

vai mõi', kinnidi', õt nä olõ-i innepidi mardilaadoh Talinah käünü'. Talin om kavvõh ja seto käsitüüd ni kotusõ pääl val-mistõ-kasvatõt süüki om õks kõgõpäält setodõlõ hindäle vaia. Loomuligult om ka seto kultuuri õks kõgõpäält setodõlõ hindäle vaia!

Õgatahes näüdäs laat seto kultuuri, eriti Verska kandi elojovvulusist.

Hüä seto rahvas!

Tiidmisõ seto kultuurist tegevä' vallalõ värehti maailma, tuu sai mullõ selgest jo kooliaol, ku imä minno üteh leelo-kooriga Kuldatsäuk esinemistölõ üteh võtt. Sagõhhohe lau- limõ välismaalastölõ, kiä' Setomaalõ tulliva', ütevoori võeti minno ka Soomõmaalõ festivalilõ üteh. Uma leelokooriga Verska Naase' olõ mi saanu' ka ütsjago pallõ reisi' ni ilma nätä'. Leelokuur Leiko pidi ka kõgõ tähtsäst nimetäda' maid ni riike, koh nä omma' laulnu' ni ku kavvõh käünü'. No' olliva' viimätsel paaril aastagal maailmavärehti' kinni ni oll' aigu inämb tuumata' ni ringi kaia' kodomaal. Oll' inämb aigu ka kodo, perre jaost ni märki' vahtsit plaanõ.

Seto laul, tands, rahvarõiva' ni pillimäng omma' olnu' lat- sõpõlvõst pääle mu kõüdüsest seto kultuuriga. Naa' tegemisõ' omma' mu õgapäavätsel eloh tähtsä' sooni aoni ni hoitva' minno kimmält uma kultuuri man. Pallõ ka sul, hüä lehe- lugõja, mõtõlda' ni kirja panda' mõnõ riaga, mia om su jaost kõüdüsest seto kultuuriga. Veiga ooda säänsit kirätükke vai märgotuisi umma kiräkasti (jane.vabarna@gmail.com).

Viimäne aastak aigo olõ Saabolda küläh Hingla talo per- naane. Viil viis kuud tagasi oll' vanaaolinõ seto talo väreht kakõnu katusõga ni suurõ värehti' kinni lüüdü. Sootska Ahto ni timä abiväega sai seto väreht kõrda tettü. Saabolda küläh tulõ hoita' miljööväärtüisi, tuuperäst anna suurõ teno Seto- maa vallalõ, kiä toef värehti katusõ katmist. Avasi hõimu- pääväl ni avatu Käsitüükodadõ pääväl uma Hingla talo värehti ni oodi külälisi kaema ni ütehkuuh moro pääle ilo- tamma. Aifumma tulõjilõ, kiä' ilosa pääväpaistõ uma laulu ni pillimängoga viil ilosambast teivä'. Aifumma hõpõsepp Uibokannu Eelõ ni sepäle Jänesmäe Raivolõ ummi oskuisi näütämäst. Nõsta korgõhe ka kuniga sõnalisõ Valgu Meele, kinkal haarus sõnno nii tegijilõ ku pererahvalõ. Hoiamõ' õks uma kultuuri rikkuisi, õt jääsi ka järgmidsõlõ põlvõlõ alalõ!

Setomaa inemisõ' omma' õks ettevõtligu'. Verskahe omma' kimmä' seto naase' avanu' ütids ettevõtmisõ. Soovi edenemist ni ütist miilt umah ilotarõh, Kruusamäe Meelike, Teini Merike, Järviku Hele-Riin.

Mokornulga leelonaase' ni Seto Miihi Summ tutvustiva' Kolga-Jaani seto kultuuri rikkuisi – laulu, tando, pilli- mänge, süüke ni seto keele illo. Kolga-Jaani om Küllätüvõ külä Rikka Ivvani talo pernaase Andresoni Sigre kodokotus, tuuperäst oll' tähtsä no' uma hõimu kultuuri ka kodotsilõ näütäda'.

Mi toimõta võrokõisiga üteh maakunnah ni pia tuud suu- röst võimalusõst üsttõõsõlt oppi' ni ütidselt ummi kul- tuurõ ka edesi viia'. Ku seto' peivä' umma kultuurinädälit 3.–9. oktoobrini, sis võrokõisil oll' uma keele nätäl novembri edimätsel nädälil. Võrokõsõ mõtliva' soost aastagast vällä ka vahtsõ aamõdi – võro keele iistkõnõlõja. Iistkõnõlõja tüüvahendist omma' kaalaraha, helütoro vai sau ni õga kuu nimetäds aamõtihe vahtsõnõ iistkõnõlõja. Edimätselt iist- kõnõlõjast om valitu innine kultuuriministri ni võrokõnõ Oti Anneli, kiä pidä tähtsäst uma keele kõnõlõmist kõik aig õnnõ inämb üleilmastuvah maailmah. Looda, õt tulõ või- malus iistkõnõlõjõdõga ka kokko saia' ni märki', kuiss sääne avvustav aamõt keele püüsimisõlõ üteh avitas.

11. novembril peeti mitmõl puul Setomaal nahtsipäivä vai pühä vagamärter Anastasia mälestüspäivä. Küllätüvõ, Uusvada, Meldova, Serga, Rõsna ni Säpinä tsässonidõ mano korju' tuu kandi inemisõ' pühhi pidämä. Säpinä tsässonahe oll' pühhä tulnu pidämä ka hulga latsi, kiä' inämbüs käävä' setokeelidseh latsiaia rühmäh. Ütehkuuh sai päält teenis- tüst Matsuri küläplatsil ilotõdu pümneni vällä.

Seto Kuningriigi Kroonikogo ni Seto Pank olli' 12. novembril vällä mardilaadol Verska talomuseumih. Hüä võimalus oll' kaupa tetä' uma seto rahaga, kõnõlda' soots- kidõga tulõvast XXIX Seto Kuningriigipääväst Luhamaal, mia om 6. augustil 2022. Sootska' tutvustiva' ka ummi tege- misi, midä nä kultuuri hoitmisõst tegevä' ni toimõtasõ'. Ütte-tõist korjusi ka kauplõmisõst lavva pääle. Aifumma tulõmast ni olõmast, sootska' Öio, Piret, Ahto, Rein, Silver, Evar, Aarne ja Annela.

15. novembril saa lukõ' setokeelidse haridusõ andmisõ algusõst Setomaal, Verska Latsiaia tetti vallalõ setokeeline latsiaia rühm. Õgapäavätselt käü sääl oppõtüü seto keeleh. Anna aifumma iistvidäjäle latsõvanõmbilõ tuu hüä halga- tusõ iist ni takast toukamisõ iist. Soovi joutu vahtsõ põlvõ kasvatamisõst, Päkä Marju, Nutovi Ritta, Teervalti Janika. Kimmäst kõnõlõmist latsiga ni umakultuuri kõütmist õga- päävädsehe päivä. Üttehoitmist, tervüst, kimmüst!

VABARNA JANE, ülembsootska

„Jussikõsõ säitse sõpra“ ilmu seto keeleh

KAUKSI ÜLLE

Seto kultuur ja kiil om olnu tuhandit aastakkõ suulinõ, mälupõhinõ, perreh edesiantav elämisõ muud. A maailm muu- tus kõrrast kipõmbahe ja nii tulõ rahval kohanõda' muutunu maailmaga, ku täht kiilt ja kul- tuuri edesi anda' perrätulõjilõ. Ollõh eis' kah joudupiteh raamatidõ välläandja, om hüä miil, õt nuid, kiä' murõhtasõ' seto kirävarra mano, om viil.

Seto Instituut om andnu vällä tiidüskirändüst ja ka mõnõ ilokirändüsligu raamadu, näütes Haavaoks Pauli luulõ- kogo. Setu Kultuuri Fond and' vällä seto aabitsa, midä mitu trükki om jo läbi müüd ja lakja kingit. Seto Tähekest om jo mitu nummõrd vällä ant, tuu kasvatas ka lugõjit ja kirotajit mano. Latsi pääle mõtlõs kim- mält Seto Kiri – Järvelilli Reinu iist võetav kirästüs. Esialgu om rõhk tõlkõraamatil. Kuna Seto Ateljee Galeril om Kunstizaalih müügilett, om suvõl külästüs- huaual hüä kaia', kuis tekitäse' huvvi ja ka ostmist nii „Tsillo- kõnõ prints“ ku ka „Kahropoig Puhh“ seto keeli.

Nüüd anti kuuhtüüh kiräs- tüsõga Avita vällä eesti latsi- kirändüse klassikat. Silvi Väl- jal „Jussikese seitse sõpra“ and' Eesti Raamat vällä 1966 ja Avita 1999. aastagal. Nüüd sis seto keeli Väljal Silvi „Jussikõsõ säitse sõpra“. Seto kiilde pantu kuuhtüüh kirästüsõga Seto Kiri. Tõlkja Tillo Piret. Keeletoimõ- taja Järvelilli Rein.

Soo raamat om nii pilte ku jutu poolõst väega hüä latsi-

Raamadu „Jussikõsõ säitse sõpra“ esitlõs.

Järvelilli Reinu pilt

kirändüs. Tah om jutt koorõ- kõnõ, koh seeh opõtlik jüvä. Tüü ja pido ütteviisi tähtsäst pidäminõ om ka seto kultuuri- rilo umanõ. Tuu jaost, õt tulõs illos pühapäiv, om vaia kuus ja puul päivä õgasugutsit vaja- likkõ töid tetä'!

Seto keeleh raamatidõ aval- daminõ olõ-i peris ärilinõ ette- võtminõ – inämb om soo õks kultuuri hoitminõ ja edesivii- minõ süameasana. Rassõst tege viil tuu, õt õgal setol om uma kiil ja uma kiräviis, esiki ku nä olõ-i ritagi kirotanu' sooh kee- leh. Arotamisõ' käävä' jo pääl- kirä üle – kas seto keele vor- mioppus käänd arvu 7 säitse vai säitse? Kas kõik sipelga' omma'

kusikuklasõ' vai om üts jago kuklasõ'? Kolmõkümne võro ja seto raamadu autorina olõ üle elänu hulga raamaduavvustuisi, koh terve retsensioon kõnõlõs õnnõ tuust, õt kirotaja kotoh üteldi nuid tõisi ja kolmandit sõnno tõisildõ, järelegult om autoril võlssi. Tuuperäst soo- vitagi suhtuda' rahuligult ja lukõ' edesi. Lugõmisõga tulõ harinõminõ, tulõ huvi ja nakat küüsüma keelemõistjõdõ käest vanno sõnno, otsit sõnasti- kõst. Lugõminõ ja kirotaminõ omma' vaimisõ' meelelahutusõ' ja hoitva' vaimu virgõ.

Soovida viil tetä' mõnõ latsiraamatidõ käsikirju võist- lusõ, mul om usku, õt löüdü

leeloimmi vai noorõmbidõgi setodõ siäh ka inemisi, kiä' sutasõ' latsiraamatit luvva'. Hüä näide' om Rahasepä Rai- neri latsiraamat timä vanaimä juttõst.

Umal aol Taarka Perimus- tiatre alostusõh kõrraldõt näü- dendivõistlus and pikält reper- tuaari – viimäne, miä lavastõdi, ollgi Vananurmõ Ilmari „Petse- rimaa igatsus“. Nii õt kiä mõist, tuu tõlk raamatit, kiä joud, tuu and vällä, kiä mõist, kirotas vahtsit mano. Ja lugõjit ni ost- jit om. Tulõvatsi lugõjit kas- vatas mano ka Verska latsiaia setokiilne rühm.

Kirotami' ja avaldami' raa- matit, nii õt jakkus!

Lindilõikaminõ.

Sarapuu Indreku pilt

Tetti vallalõ Verska latsiaia setokeeline välähopmisõ rühmäkene

SARAPUU INDREK

15. novembril tetti vallalõ pido- ligult lindi läbilõikamisõ ja pühitsemisõ ja pidolikõ kõnõ- lõmisiga Verska latsiaia seto- keeline välähopmisõ rühmä- kene. Tuud kõkkõ oll tulnu' kaema ja umalt puult terv-

tämmä Eesti haridus- ja tiidüs- ministri Kersna Liina. Päivä vidi iist puhtah seto keeleh Leima Evelin.

Tervtämmä olli' tulnu' pääle vallajuhtõ ülebsotska Vabarna Jane, Setomaa Liit, Võromaa Arõnduskeskus, Võro Instituut, aokirändüs, ehitäjä' ja perrä- kaeja' ja hulga tõisi inemisi.

Võromaa oppi' mõistmisõ talos 2021

Verska Gümnaasiumi oppaja' omma' kõrraldanu' katõl aastagal Võro maakunnah kuulõ vaihõl oppi' mõistmisõ võistlusõ ja no' sis ka' sool sügusel.

Talina Ülikooli vabariigligu kõrraldusmiiskunna puult oll pakut vällä üvvõndus, kõrralda' hoops oppi' mõistmisõ talos ja Desmosõ veebikeskkunnah. Mi kooli targa' oppaja' iihotsah Lepingu Kerstiga' võti' üvvõn- duslugu talosõ kõrraldamisõ hüämeelega' hindä pääle.

7. oktoobrill oll veebipõhid- sõlt maakundlik talos, koh oll maakunnast säitse 5.–6. klassõ viieliikmõlist võistkunda. Kõik võistkunna' lahendi' komp- leksülesannõht uma kodokoolih läbi Desmosõ keskkunna. Oppi' mõistmisõ talosõl sai' opilasõ' hinnäst miiskunnana panda' proomilõ vahtsõh opmisõ sai- suh, pruukih tuu jaost olõmah olõvit tiidmisi, mia and opilai- silõ katsõtõ tegemisõl ka' hüvvä välläkutsõt ja pönõvust.

Oppaja' olli' hindaja' ja näil tull mitmõl õdagul pikält täp- selt ja õiglasõlt hinnada'. Hin- dajist olli' pääle oppaja Kersti viil Hoidmetsa Ilme, Jõgela Anneli, Metsa Meeli ja Kudre Helena. Kõgõ inäbä punktõ kol-

mõtunnidsõ mõttõtüü pääle sai Verska Gümnaasiumi 6. klassi võistkond: Murutoomi Mih- kel, Keemi Kirke, Kudre Käti ja Saarekivi Katarina-Lee. No' sis nimä' esindäse' ka' Võromaad riikligul XXVI oppi' mõistmisõ talosõpääväl, mia om 2022. aas- taga 30. aprillil Väiko-Maafa Gümnaasiumih.

Verska Gümnaasiumil ku ettevõtligul koolil om kuuhtüüpartneridõs hulga umakandi ettevõttit, kiä' olli' talosõ läbi- viimisõl toest ummi tuutidõ ja avvuhinduga'. AS Värskä Vesi pakk Vurtsvasserit ja mineraal- vett, OÜ Värskä Vara mineraal- viieliikmõlist võistkunda. Kõik võistkunna' lahendi' komp- leksülesannõht uma kodokoolih läbi Desmosõ keskkunna. Oppi' mõistmisõ talosõl sai' opilasõ' hinnäst miiskunnana panda' proomilõ vahtsõh opmisõ sai- suh, pruukih tuu jaost olõmah olõvit tiidmisi, mia and opilai- silõ katsõtõ tegemisõl ka' hüvvä välläkutsõt ja pönõvust.

Oppaja' olli' hindaja' ja näil tull mitmõl õdagul pikält täp- selt ja õiglasõlt hinnada'. Hin- dajist olli' pääle oppaja Kersti viil Hoidmetsa Ilme, Jõgela Anneli, Metsa Meeli ja Kudre Helena. Kõgõ inäbä punktõ kol-

KUDRE HELENA, kõrraldamistoimkunna liigõh

Kauri Külli: omgi õigõ aig täüskotussõga vanaimäst naada!

Verska talumuusõumi kavvaaignõ pernaane, giid **Kauri Külli** om muusõumih küläliisi vasta võtnu ja õgasugumatsi pernaasetoid tennü 22 aastakka ja ütesä kuud. A soost sügüsest pääle taht tä kodoelo jaost rohkõmb aigu löüdä'. Timäst hindäst aolehte luu tegemisõ mõtõh tälle edimält sukugi õs miildü', a pikäpääle oll' õnnõst nõuh. Tüühimo, ilomiil, hüä läbisaaminõ nii tüükaaslaisi ku esiki muusõumi eläjäperrega ja sükäv armastus uma kodo ni perre vasta omma' tedä eloh edesi avitanu'.

Kas sääne esimuudu aig om ello ja tegemiisi kukki-muudu mõotanu?

Mu kodonõ elo käü õks vanna-muudu edesi, muutusõ' omma' tulnu' välastpuult. Tüü man pidi maski vai visiiri kandma. Minno segäsi kõgõ inämb tuu, õt ma näe-i maski taadõ töösõ inemisõ näko ja timä saa-i minno näost näkko kaia'. Ras-sõmb om arvo saia', midä muu-sõumikülälinõ tund ja mõtlõs. Ku visiir om iih, sis hindä helü kost nigu hindäle tagasi ja esiki kõrva' võiva' naada' peräkõrra haltama. Kaho, õt mitmõl hüäl kontserdil om koroonu peräst jäänü käümäldä' ja süämehe om kahotunnõh tuust, õt vaihtõ-pääl segäsi keeluaig latsi per-ridõga kuuholõmist.

Verska talumuusõumih olõt küläliisi vasta võtnu hulga aastakkõ, a oll' giid-pernaasest saaminõ liht-salt juhuvai pikembält läbi mõtõld elomuudatus?

Edimäde' suurõmba' muu-datusõ' mu tüüeloh naksi' pääle nii 25–26 aastakka tagasi. Edi-mält olli Verska valla tüütü-kassah nõvvuandjas ja ku tuul aol vallamajja turismiinfo tarõ tetti, olli sääl edimäne tüütäjä. Alosti joba turistele Setomaad pite tsõõrõ tegemist ja käve näi-dega joba sis muusõumi moro pääl, ku sääl käve' viil ehitüs-tüü'. Kõrraligu turismi- ja giidi-kooltusõ saie Tarto maa-arengu instituudi kõrraldõt kursustõlt. Nii õt mitu säänest ettevõtmist kokko tõie' minno pikäst aost talumuusõmi ja nigu vahtsõnõ elotsõõr nakas pääle.

Taa muusõomitüü om sääne, misõi küüssü' kellä-õga puhkusõ-aost, mi elo käü küläliisi taht-miisi perrä. Ku täämbädes om Setomaa ja setodõ kottalõ hulga kirävarra ilmunu, sis umal aol avit minno tuu, õt olõ esi' Seto-maa ineminõ ja mälehtä viil vanavanõmbidõ ello ni kom-bit, tuust kõgõst kõnõlgi.

Muusõumiküläliisi arv om kimmähe aoga kasunu, a mis näid rohkõmb huvitas?

Muusõumiküläliisi huvita-i nivõrra aastaarvu' ku setodõ rõiva' ja kombõ', mi tõistmuudu kiil. A ku tull' näütusest suu-rõmb tohtridõ seltskund, saie kõnõldus ravihainost ja kui-muudu noid mi kandih tarvito-das. Tulõ küläliisi, kiä' omma' varahamba joba kolm kõrda käünü, a löüdvä' hindä jaost õks midägi vahtsõt. Tuu pääle, midä latsõ' võiva' küüssü', om rassõ tulla'. Kõrd tahtsõ üts lats tiidä', kas olõ joba esi' kah 100 aastakka vana, õt mõista vana ao elost nii pallõ kõnõlda'.

Miildüs, ku koolih om inne Setomaalõ tulõkit mi kandi

kottalõ edimäne tutvustus ar' tettü. Kavvõlidsõmba' kooli' Talinast, Tartost ja Villändist omma' tuu poolõst parem-bahe miilde jäänü'. A ku mõni külälinõ tulõ säändse arvami-sõga, õt seto' omma' olnu' õnnõ musta', joodigu' ja vaesõ', sis tulõ kõrraga tahtminõ tä umma miilt muutma panda'. Inäm-büste lätt tuu kõrda.

Pernaase ammõti man omma' tähtsä' nii süük ku käsitüü. Määnest seto käsi-tüüd ja süüki esi' hindat?

Uma' edimäde' tiidmisõ' näpotüüst saie vanaimält, timä opat püüsüs terve elo meeleh. Meil om muusõmiaidah näü-tüs „Mino talo näpotüü“, koh om kaemisõst väläh mi perre viie põlvkunna käsitüüd vana-vanaimäst koon' tüüretütre-ni. Täämbädes omma' muusõ-umil seto käsitüü näütamisõst väega hüä' võimalusõ' ja siiä' tulõ säändsit küläliisi, kinkalõ vana' kirä' tõsist huvvi pakva'. Ku muusõumih tüüle naksi, hinnati rohkõmb maavillast asjo, a täämbäde ao latsõ' noid sälgä panda' taha-i, pelgäse', õt villanõ om vasta nahka kahrõh. Umakandi ineminõ tulõ käsi-tüüd ostma näütusest sis, ku inne joulupühhi om kipõstõ kingtüst vaia.

Mullõ miildüse' puhta mai-guga vanaao söõgi', kohe om pant mano õnnõ suula ja pipart, küümnit ni tilli. Sõir om hüä seto süük, keldohämmätüst kitt väega ka mi väümiis ja kardoh-katamp täüt kõrdapite kõttu.

Seto talumuusõum om sääne ummamuudu muu-sõum, midä pidävä' umast kodost esiki eläjä' ja kanadsõ'. Kuimuudu näidega olõt toimõ tulnu?

No mis talo tuu om, ku olõ-i ummi eläjit! Muusõumi raud-vara om verevät karva kass. Ku edimält nuur kass talo-muusõumi tuudi, tekä tä kõr-raga uma' edimäde' puja' tarrõ latsõhällü. Pini hauk-minõ and tiidä', ku kiäki väreh-tist sisse tulõ. Muusõumi edi-mäne hopõn, kiä käve valla-lidsõlt aida pite, ollgi edimält tegeligult mu hindä hopõn. Mul olli' paa seeh kaara' ni ku õdagu vasta tuud koputi, oll' tä kõr-raga man. Perähpõolõ oll' meil viil kats noorõmbat hobõst, a ku esi' tüütl ar' tulli, pidi süäme kõvast tegemä ja hobõsõ' ar' müümä. Õnnõst läts hõste: üte hobõsõ ost ar' ratsakuul ja poni-mamma varsaga saie hindäle nuur pereh, kiä maal uma per-rega ello alost. Muusõumi lau-dah omma' olnu' kitsõ' ja tsia', ku vaia, teie näile kotoh söõgi valmist. Kõrd oll' meil kats ilo-sat hanni, kiä' nigu pini' anni'

küläliisi tulõkist tiidä'. Külä päält korssi kokko eri värmu munnõ ja panni üte kana noid haudma, selle õt tahtsõmi rah-valõ kaemisõst muusõumi mit-mõsugumatsi kanno saia'. Külä-liisil om hüämiil eläjist ja eläjä' omma' küläliisiga ar' harinu'.

Kiä taht tetä', tuu ka joud. Mitte inämb väega noorõlt ja tõisi tegemiisi kõrralt jakku tahtmist, õt Veelinnu talo puhkõkotusõt tetä' – kuis täämbädsel aol om lännü?

12–13 aastagat tagasi nakas mul nigu vahtsõnõ elotsõõr pääle, ku naksimi umah kotoh üümajaliisi vasta võtma. Ah mille nimest sai Veelinnu talo? No sääne nimi käügi kauri hindä kottalõ. Täämbädsel aol om kolmõh kämpinguh kõik tarvilik puhkamisõst olõmah. Inämbüste taldas siiä' terve perrega, mõni pereh om meil esiki kolm suvvõ käünü. Suuri pidopandjit olõ-i õnnõst mi poolõ trehvänü. Esi' panõmi

kah suvõl autolõ haagisõ taadõ ja söidami Eestit ni naabrimaid pite ja esiki Nordkapini olõmi vällä joudnu'. Kukki' esi' olõ sääne kuivamaa kunnu, om mul jovvu saamisõst vaia vaihtõpää-l mere veereh kävvü'. Käümi piä õgal suvõl Lätimaal Tuija kan-dih, koh meil om uma tutvva turismitalo.

Julgusõ säändse ettevõtmisõga umah kotoh pääle alosta' saie tuust aost, ku olli edimäde turismikoolitusõ kursusõga Eestist Saksamaa turismita-lodõh opmah. Anni tõisilõ sääl esiki lubadusõ, õt kodo minneh naka ka kodoturismi arõndama, a tegeligult läts peris alostusõni viil aigu.

Kuimuudu umma viimäst tüüpäivä mälehtät?

Viimäne tüüpäiv lää-i mul külh mitte ilmahki meelest. Õs olõki' säändsel ummamuudu aol plaanih suurõmbat lõpupito pitä', a väiko lavvakõsõ teno-tähest õks teie. No tüüsõpru

plaanu ma läbi õs hauka'! Mullõ üteldi, õt Elistvere looma-pargist tulti muusõumi, ja ussõ pääle minneh näie esimuudu pilti: pödõr suurõ lillikimbuga, timäga ütehkuih jänese', kahr ja kiä' sääl viil olli' ... Mu vana' ja vahtsõ' tüükaaslasõ' tulli' mullõ õnnõ suuyma! Tüükaas-laisiga om mul vidänü, olõ näide toetust tundnu. Umma tüüd alosti üteh Lõvi Laine ja Kunsti Tiiuga, Rohtla Eviga saie pikkä aigu ütehkuih kõkkõ tet-tüs ja illatsõmbast aost tulõta noorõmbit tüükaaslaisi ka hüä-meelega miilde.

Määntse' kodotsõ' tege-misõ' tegevä' hüvvämiilt ja kas loodat noidõ jaost edes-pite rohkõmb aigu löüdä'?

Tunnõ õga päiv, õt rahuliguh ja vaikust täüs paigah pedäjä-mõtsa veereh om õks hüä ellä'. Ku saa edespite kodotsõmbat ello ellä', sis om plaanih umah aiaha vahtsit ümbrekõrralduisi tetä' (küsjä märkus: aid oll'

Tähtsä jago Verska talo-muusiumist

Kauri Külli om sooniaoni' olnu üts tähtsä jago Verska talumuusiumist ja timä tüüga' muusiumih kau üteh kvaliteedimärk.

Ma usu, õt teno Külli tarkusõlõ omma' mitmõ' reisikõrraldaja' toonu' õgal aastagal vahtsit ja vahtsit gruppõ talomuusiumi. Timä kannahlik-kus ja nalä' omma' nuu', mia' meelüse' pallõ-silõ. Aig-aolt paistus, õt olõ-õi olõmah asja, minkõst Külli mõista-ai kõnõlda'. Küllile võit üts-kõik mäntse tsirgu, eläjä vai kala kätte anda' ja tä tiid täpselt, midä tuuga' pääle naada', ütskõik kas sis eloh vai koolnult.

Kõgõ pareba' kohvi-lavvajutu' omma' olnu' nuu', ku Lõvi Laine, Kunsti Tiiu ja Kauri Külli naksi' miilde tulõtamma, mäntsido ullüisidõga' nä omma' muusiumih olt aastagidõ joosul pidänü' kõrda saama. Ja nuid jutta kõnõldas muidogi' mah-lakah seto keeleh ja väiko hindäirooniaga'.

Üts mu edimäde tüü-päivä kõgõ helgep mäles-tüs talumuusiumist om Külli ja timä organisee-rit pödratäüpiiragu'. Tä om pidänü' õgasagamatsi kodoeläjit ja tsirka ja viil tuu tarkus, mia tulõ kala-mehe ja jahimehe naa-sel aastagidõga'. Külli ku jahimehe naane tiid, õt mia om hüä.

KOGERMANI LIIS

Kauri Külli.
Verska talumuusiumi kogo pilt

väega illos esiki säändsels sügü-seaol). Tahtnu' viil õgasugu-maist käsitüüd tetä', mu edi-mäne peris tüükotus ollgi rah-vakunstimeistridõ koondisõh Uku. Kõrd saie väiko latsõ kõr-valt üte kuuga koetus 29 paari kindit. Ku lats magari, teie kirä-jako ja ku lats oll' üleväl, teie kinda vitsajako. Mullõ miildüs perrele süvvä' tetä', mu miis Urmas om olnu pikkä aigu jahi-miis ja mi perreh peetas kala-püügist luku. Ku keldre om täüs hindä sissetettü kraami, and tuu hüä ja kimmä tundõ. Ausalt üteldä' tahtnu' olla' ka täüskotusõga vanaimä, meil om kolm last ja kuus latsõlast – kõgõ vanõmb om joba 17-aas-taganõ ja kõgõ vähämb viil kol-mõnõ. Olõsi-i ma ilmahki uma eloga nii kavvõ joudnu, ku mul nii hüvvä miist ja pereht toes õi olõs olnu!

Kauri Külliga kõnõl REIMANNI NELE

Kuis vanast niidseh käüti ni „puukoorõst“ kängitsit tetti

NASSARI ELVI

Kuis niidsi ja puukuurt koraati ni alal hoiõti

Kadajit kisti inne jüripäivä, tõmmati väidse vai luaga mää-negi väigokõnõ ossakõnõ val-lalõ ja sis kässiga aeti kuur ümbretsõori vallalõ. Niidse' tõmmati vallalõ kas juurõ vai ladva puult. Maahatõmmat niidse' panti käe pääle. Ku üts jago oll' ar' kofat, minti töösõ kadaja mano. Niidse' panti maaha katõkõrra ja ku näid sai hulga, sis köüdeti keskpaigast kokko, sai käetäüs. A ku joba mito käetäüt kokko sai, tetti sätätäüs ja tuudi kodo. Viisa kudamisõst kõlpsi' pikä' niid-seriba' ja nuid sis ka müüdi.

Paiukuurt osti' parksepä', mõnõl parkalil olnu' kotoh korgõ' paiuossaunigu', küün-dünü' kooni' lauda kaartõ-alosõni. Parkmisõ jaost käüti kuurt kavvõndõh otsmah, kiä läts sis jalaja (jalaka) vai kiä raa (remmelga) koorõ vai niiste perrä. Jalajaniidse' tuudi kodo ja köüdeti katsa (kimpu). Katsa kääneti nii, õt jäie kokko nii ku nummõr katõsa. Kaeti perrä, õt valgõ (koorõ)puul jääsi sissepoole, sis köüdeti kokko. Kadsa' aeti määndse pikembä niidse vai nõõrä pääle ni säeti üle tala kuioma. Ülti, õt nuu' omma' niidsehanna'. Säändsit handu võidsõ laeh ripõndõlla' hüä pallõ.

Kadsaniidse müüdi puuda-viisi, viisoniidsi sai osta' käe-vai sätätäüte viisi. Katõ niidse iist saiõ kopigu tsaarirahha. Parkmisõ jaost müüdi paiuos-sakõisi (vai kuurt) küündre-pikkusõst lõigatuna, parembal aol massõti 60–70 kopkat puu-datävvve iist, a kehverbäl aol tull' ar' müvvä' ka poolõ oda-vambalt. Vanõmbal aol olõvat niidsi inne kodotuumist kokko kerit (nigu langakerrit tetäs), a säändse' ütstõõsõ pääle pakstõst kerit riba' võidsõ' minnä' ka hal'tamma vai muido raisku.

Parkmisõ jaost paiukoorõ ja niidsi otsminõ ja lõikaminõ olõvat vanast oluku' mõnõ inem-isõ elätüsala, kevjä muud tetäki-s, ku minti niidsi perrä vai tulti sätätäütega mõtsast. Mõnõl kehverbäl perrel oll'

tuu hüä sissetulõk, ülti, õt näet – näide leib om suvõl paiuh. Raakuur (remmelga kuur) and parkmisõl nahalõ kõvadust. Niidse' raoti jupast, panti külm vesi pääle ni jäteti saistumma. Peräst, ku naati lupja parkmi-sõl tarvtamma, pia-s lubipar-git nahk inämb nii hõste vasta ku niidsepargiga pargit (taim-park-) nahk. Ku naati viisa kudama, panti kõkõpäält niidse' lämmähe vette ligonõmma, õt nuu' jalki painduva' saasi'.

Lõhmusõ- ni jalaja-niidsi veiga hinnati

Mõnõ külä mõtsah vai niidü-veereh kasvi hüvvi niidsepuid. Arvada' tulõ ka Lõkova külä nimi vinnekeelitsest sõnast лыко, mia tähendäs niist. Linna Maria om kirotanu, õt rahvas käve säält kadajidõ ja paiudõ niidsi kiskmah. Koh veiga suurõ' niidü' olli' ja jõe veereh lõhmussit kasvi, säält käüti ka vargil. Lõhmusõniidsi (pähnä-niidsi) käüti ka Ruuda jõe vee-rest korjamah, säält koh olli' lät-läisi a eestlāisi hainamaa'.

Lõhmusõniidse' olõvat parembahe vasta pidänu' ku paiu- vai kadajaniidse'. Ku jäie mõtsavahilõ kätte, oll' lõhmu-sõniiste vargusõ iist ka karstus suurõmb. Vahel anti asi ka kohtu kätte, selle õt ar' niludu' (nõlitud) lõhmusõ' kuivssi' ar', lätsi' otsani valgõst ni tuust saa-s inämb muud ku tulõ-puud.

Helle värmi peräst kutsti sää-nest puud lõhmusõ luust (lõh-musluu). Ku mõni ineminõ oll' veiga otsa lõpnu, ülti, õt tuul olõ-i inämb lihha lüiõ pääl, om kõhn nii ku lõhmusluu. Kuna tuurõ' paiu- vai lõhmusõniidse' olli' veiga sikõ' (sitked), sis ülti ka noorõ rüä kotsilõ, õt vili om vil nii toorõs ku niids (rüäkõrs kääneti ümbre sõrmõ).

Hurda Jakob om üles tähendänu, õt seto' käve' niidsi toomah Sõmõritsa (Luhamaa) kandist, a jalajaniidse' tuudi ka kavvõmbast, kogoni Poola-maalt, koh näid ostõti piirivee-ritsidõ leedukõistõ käest. Paiu-niidsi tuudi ka Oudova maa-kunnast. Arvada' oll' Petseri-turu pääl 19. aastasaal niidse-kauplõminõ nii kõva, õt rahva siäh kutsti Petseri laato kogoni niidselaadost.

Viiso' ja jalaräti'.

Ripsi Uudo pilt Eesti Rahva Muuseumi kogost

Hurda kaastüülinõ Sandra Jaan om üles tähendänu, õt rik-kamba' seto' sõidi' Poolamaalõ Vitebski kubermangu jalajidõ perrä joba suvõ algusõh, õkva peräst suvistõpühhi, troitsat. Säält ostõti pikki jalajapuid, minki koorõst tetti sis jämmit köüdüssit ni puust hobõssilõ luukõ.

Jalajaniidsest köüdüssit tarvtõdi sis suvi otsa hobõs-sidõ kapla pandmisõst, a nuist sai ka kimmit kuurmakõüdü-sit. Liinast ostõ köüdüssit pee-tä-s nii hüäst, kuna nuu' pelksi' ligonõmist-mädänemist, a jala-jakõüdüse' pelgä-s. Vihmatsõl suvõl olnu säändsel niidsest köüdüssel pallõ pikemb igä ku kanebidsõl vai paklatsõl kablal.

„Puukoorõst“ kängidse'

Viiso' olli' hüä' kängidse' suvõl hainamaal käümisõst, lasi' vett läbi ni jala' lää-s haudumma nigu tsuugõga. Viiso' olli' hüä' ka talvõl jalga panda', a inämbä kannõti vanal aol talvõl pak-lanõõräst polmit päternit (nõõrviisk). Viisa kanti jalarät-tega. Suvõl ku karalatsil oll' pal-lo eläjidõ perrä juuskmist, sis viisokängidse' kulõhusi' ruttu läbi. Tuuperäst oll' poiskõsõl vai tüdrokõsõl tagavara viiso-paar õks niidsega sälgä köüdet. Lühko vastapidämisõ peräst kutsti paiuviisa ka hädäkängit-sist. Kafusõkõsõ' eis' koiõ' kah kafa man viisa.

Niidsekadsa.

Pilt Eesti Aoluumuuseumi kogost

Huvitavalt om kirotanu seto-kõistõ puukoorõst kängitsist Sandra Jaan (mõtõlnu om timä arvada' niidsekängitsit, selle õt niidse' olli' puukoorõ all, mähä-kihi ja puukoorõ vaihõl). Sandra kirot arvada' nalaga poolõst, õt „ku kevjä kadajakuur val-lalõ nakaš tulõma, sis setoveli inämb kängitsildä' olõ-s“. Õga kadajat veiga nilgu' tahetaki-s, kuna peeti' pühäst „puust“, minkõ all olõvat Jummal istnu ja lõõnat sõõnõ, kadajamaõlgi om rist pääl, a midä sa hädäga tiit.

Kadajist tetti paar viisa, kannõti niikavva, kooni' paiu-kuur vallalõ läts, sis tetti tuust vahtsõ' viiso'. Vil parembast peeti lõhmusõniidsest kängit-

sit, nuu' olli' kergembä' ja peie' paiuniidsest katõ võrra kav-vamba vasta. Paiu- ni lõhmusõ-niidsest koeti viisa suvõst ku talvõst hindile ni latsilõ. Umal aol, ku kiä johtu suvõl vihmadsõl pääväl kohegi seto tallo, olõvat olnu tarõ nigu „viiso-vabrik“ (Sandra perrä) – terve pereh olnu nahinal niidsist viisa kudamah. Ülti, õt vih-maga omma' viiso' kuta', kas-tõga kabla' tetä'. Kudamisõl oll' abist viisoluda, töösõ nimega kostkass. Tsaariaol olõvat viiso-paari müügist saanu kimmähe viis kopkat, vahel ka inämbä.

Poolamaalt tuudi kängit-sidõ jaost ka lõhmussit, midä oll' mõnõl mehel tarõ pääl ter-veh riit. Ku viisopaari oll' vaia,

tuudi tarõ päält lõigatuisi ja mühkü (kuppo) köüdet puid tarrõ ni panti pääle ahokütmit palavahe ahjo, säält puu haudu ja lõhmusõkuur leie vallalõ – viisokudaminõ võidsõ pääle naada'. Noorõ' inemisõ' peie' ilosast ka valgõst kookoorõst (tohost) koeti viisa. Nuid tetti inämbüiste põimuaost, ku tsura' ja tütrigu' kokko saiõ'. Hädä no tuust, õt säändse' viiso' üle päävä vasta pia-s, ilosa' ja moodulitsõ' õks olli'.

Viisa kua-s õnnõ seto'. Ka Setomaa lähikondnõ „maarah-vas“ vai Misso-Pugola kandi tsuhkna' koi'e' niidsekängit-sit suvõl ku talvõl. Etnograahv (rahvatiidlāne) Mannineni Ilmar om kirotanu, õt vanõmbal aol käüti mitmõh Lõuna-Eesti kihlkunnah viisaga ka kefkoh, arvada' oll' nii ka Setomaa. Usu- ja kirāmiis Truusmanni Jüri om kirotanu, õt seto' veie' viisokängitsit Miikse jaanikivilõ andõist ja veie' ka lavvakefkohe tasost hingepalvõ iist.

Ku kohki 19. aastasaal lõpuni oll' viisaga käüminõ vil harilik, sis perästpoolõ jäi tuu muud ar' harvast. Hurda Jakob kirot 1903. aastal, õt viisa kandva' õnnõ kafusõ' vai vaesõ', muido kehvä' inemisõ'. Või olla' kah, õt viisa ku käeperästest matõr-jalist kängitsit ja jalarätte kan-nõti vil ka rassõl ja vaesõl aol pääle tõist ilmasõta. Tuu kin-nitüsest om ka üts 1952. aastal Lõkova küläh tett pilt.

Lehte tegevä':

Toimõtaja Kauksi Ülle,
tel 5656 9079, e-post: kauksiyllle@gmail.com
Toimõtaja (lisaleht Vahtsõt Vallah) Sarapuu Indrek,
tel 522 0661, e-post: indrek.sarapuu@setomaa.ee
Keeletoimõtaja Palmi Silvi
Seto keele tõlkja Sarvõ Õiõ
Külesäädmine Lööpri Priit
Välläandja: Setomaa Liit

Setomaa kolleegium: Külviku Helen, Kauksi Ülle, Laaneotsa Annela, Matvei Arvi, Sarvõ Õiõ, Leima Aarne, Kruusamäe Meelike, Jüriõ Vello, Järvelilli Rein, Leima Evelin, Mustimetsa Indrek.

Trükjä: Printall AS

Lehe ilumist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm ja lisalehte Vahtsõt Vallah Setomaa vald.

KAASTÜÜ' saata': kauksiyllle@gmail.com
vai Setomaa aoleht, Obinitsa külä, 65301, Võro maakund.
SETOMAA VALLA UUDISÕ' saata': indrek.sarapuu@setomaa.ee
Tähtaig õga kuu 12. kuupäiv.

Lehe telminõ ja reklaam: tel 5627 3889, info@setoinstituut.ee

Setomaa vallavolikogu liikmed.

Foto: Indrek Sarapuu

Uus vallavolikogu pidas esimese istungi

15. novembril Värskas kultuurimajas peetud Setomaa vallavolikogu istungil valiti volikogu esimeheks Lüübnitsa külaseltsi eestvedaja **Urmas Sarja** ja aseesimeheks teenekas Seto kultuuri- ja küla- ning majanduselu eestvedaja **Aarne Leima**.

Vallavalitsus esitas tagasiastumispalve.

Enne volikogu istungi algust sõlmiti volikogu liikmete vahel hea tahte protokoll. Kõik 15 volikogu liiget näitasid üksmeelt ning andsid sellele oma allkirja. Kokkuleppes on kirjas, et nii valimisliidu Ühine Setomaa kui EKRE nimekirjast vallavolikogusse valitud liikmed kinnitavad, et arendavad Setomaa valda aastatel 2021–2025 konstruktiivse ja avatud diskussiooni kaudu.

Hea tahte kokkulepe

Setomaa, 15.11.2021

Valimisliidu Ühine Setomaa ja Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna nimekirjadest Setomaa vallavolikogusse valitud liikmed kinnitavad, et arendavad Setomaa valda aastatel 2021–2025 konstruktiivse ja avatud diskussiooni kaudu. Hoidutakse vallarahva lõhestamisest läbi inimeste pahatahtliku ründamise.

Osaleme volikogu ja komisjonide töös väärilt, austame kaasliikmeid väitlustes ning hoiame kinni heast arutelukultuurist. Me ei sildista ega muutu diskussiooni käigus isiklikuks, toetume eelkõige argumentidele.

Valla prioriteetsed arengud lepitakse kokku Setomaa valla üldplaneeringu, arengukava, investeringute kava ja eelarvestrateegia menetlustes. Kõik valitud liikmed võtavad aktiivselt osa volikogu istungitest ja komisjonide koosolekutest.

Elanike vajaduste ja huvide väljaselgitamiseks suhtleme erinevate kogukondade, huvirühmade ja ettevõtjatega.

Läbi kaasamise ja informeerimise arendame avatud valitsemise põhimõtteid. Kinnitame, et hoiame enda kultuuripärandit, seto keelt ja koos arendame Setomaa tuntust väljaspool Setomaad.

Üheskoos eesmärgipäraselt tegutsedes teeme Setomaal elu paremaks!

RAUL KUDRE, URMAS SARJA, AARNE LEIMA, PIRET KASE, OLIVER LILLESK, RAIVO KUNST, IMRE LIIVAGO, EINAR OINAK, MARGUS PALOK, EINAR RAUDKEPP, LEMBIT LASSIK, ARNO VARES, AIVAR ADARI, KAREL KÖOMÄGI, ÜLLAR TAMM

Vallavolikogu esimees Urmas Sarja

Urmas Sarja juured on Setomaal Velna külas. Oma tegemistega jõudis ta Setomaale tagasi kaheksa aasta eest. Sellest ajast on tal olnud südameasjaks kogukonna ja Setomaa valla arendamine ning ühtehoidmine.

„Olen aktiivselt kaasa rääkinud varasemalt Mikitamäe

ja praegu Setomaa valla arengukavade ning üldplaneeringute koostamisel, osalenud kogukondasid puudutavatel koolitustel ja õppepäevadel üle Eesti,“ ütleb Sarja.

Elades Tartumaal, on ta 16 aastat kuulunud Ülenurme (praegu Kambja) volikokku, juhtinud maakomisjoni, tegelenud põllumajandusega, omandanud kõrghariduse ja loonud pere.

Sarja on kahe poja isa ja töötab põllumajandustehnikat müüvas ettevõttes müügiesindajana.

Urmas Sarja on panustanud ja hea seisnud ka naaberkülade Beresje ja Audjasaare eest. 2018. aastal valiti ta Lüübnitsa külaelanike poolt ta Lüübnitsa külaelanike poolt küla suure tunnustuse osaliseks ning valiti Eestimaa Aasta külaks 2019. Sarjat on tunnustatud „Aasta vabatahtliku“ aumärgiga 2019. aastal.

„Minu põhieesmärk on suunatud külade ja elanike heaolule. Kaasata küla ja valla arengusse ka nn suveelanikud ehk suvitajad, kes alaliselt Setomaa vallas ei ela. Soovin luua külade kogu koos külade nõuniku ametikohaga. Enam tähelepanu tuleb pöörata külade heakorrale, turvalisusele, info kättesaadavusele ja avatuse parandamisele, arendada taristut, matkaradasid ning aktiivset turismi,“ räägib Sarja.

Vallavolikogu aseesimees Aarne Leima

Aarne Leima, Luhamaa mees, on 59-aastane, abielus, kahe täiskasvanud poja isa ning Mikule vanaisa.

Luhamaale oma isa-

tallu saabus ta 15 aastat tagasi ja sellest ajast saadik on olnud tihedalt seotud Setomaa tegemistega. Leima on vedanud nii külaseltsi kui Setomaa Valdade Liidu projekte, olnud pikalt Setomaa ettevõtlusnõustaja ja mit-

mete Seto kuningriigipäevade peakorraldaja. Leima tegutseb aktiivselt Setomaa giidina.

Kolmel korral on Leima valitud Setomaa ülemsootskaks, samuti Seto Kongressi Vane-mate Kogusse. Viimases volikogu koosseisus oli Leima kultuurikomisjoni esimees.

„Julgen arvata, et olen läbi nende tegevuste õppinud Setomaa ja tema vajadusi hästi tundma. Olen saanud Setomaalt väga palju ja tunnen nüüd nii soovi kui vastutust oma kogemustega selle arengusse kaasa aidata,“ leiab vastne vallavolikogu aseesimees.

Värskas lasteaia setokeelse rühma avamisel viibis minister

Haridus- ja teadusminister Liina Kersna külastas 15. novembril Värskas lasteaeda, kus kogukonna algatusena avati setokeelne lasteaierühm, mille eripäraks on ka oluliselt suurem fookus õues- ja projektöppel, millega toetatakse kodukoha kultuuri loomulikkust edasiandmist.

Värskas lasteaia setokeelne lasteaierühm sai teoks tänu viie sealtkandi pere eestvedamisele. Rühmas on praegu 12 last vanuses 2–6 aastat. Kokku on Värskas lasteaias 54 last – seega viiendik setokeelses rühmas.

Liina Kersna märkis, et esmakordselt Setomaa ajaloos on kohalikel lastel võimalik õppida kohalikus murdekeeles.

„On ka teisi lasteaiaühmi, kus iga nädal toimuvad pärimuskultuuri tunnid, kuid nii, et õpe ongi ainult kohalikus murdes – see on midagi ainulaadset ja esmakordset. Teie algatus on heaks eeskujuks ka teistele

kogukondadele, et teha julgeid otsuseid oma kodukoha kultuuri ja keele edendamiseks,“ ütles Kersna.

Minister tunnustas lasteaeda ka õuesõppe eest. „Eriti praegusel viiruste leviku ajal on värskes õhku hea võimalus end haiguse eest kaitsta ning hoida nii oma kogukonnaliikmete tervist. Õuesõpe on üks nüüdisaegse õpikäsituse lähenemistest ja mida rohkem meil selles valdkonnas kogemusi tekib, seda tähenduslikumaks saame koos muuta oma laste lapsepõlve,“ rääkis Kersna.

Eesti riigi vaates on kodukoha keele kasutamine iga-päevaelus vägagi tervitatav. Seda kinnitab ka uus eesti keele arengukava – järgmiseks viieteistkümneks aastaks seatud sihtide hulgas on oma koht murdekeelte õpetamisel lasteaias ja koolis ning nende säilitamisel kodu- ja emakeelena.

Vallalehe toimetis

Minister Liina Kersna andis avamisel oma panuse. Foto: HTM

Peremehetu talu arvele võtmine

Setomaa Vallavalitsus teatab, et on võtnud arvele peremehetu ehitise Setomaa vallas Küllätüvä külas elamu ja lauda Väike-Roosoo maaüksusel katastritunnusega 73201:001:0873.

Viimane teadaolev omanik oli Natalja Pihol.

Vastuväiteid ehitise peremehetuse kohta palume esitada hiljemalt 20.01.2022 Setomaa Vallavalitsusele aadressil Pikk tn 12, Värskas alevik, Setomaa vald 64001 või e-posti aadressil vald@setomaa.ee.

Hea vallarahvas!

Käesoleva aasta kohaliku omavalitsuse valimised olid erilised. Kunagi varem ei ole Eesti Vabariigi valimiskomisjonil läinud nii palju aega tulemuste väljakuulutamiseks. Nüüd on vaidlustuste aeg möödas ja kõik omavalitsuste volikogud tööle asunud. Setomaa vald on saanud uue, tööka ja ühtehoidva volikogu. Selle kinnituseks allkirjastasid valimisliit Ühine Setomaa ja Eesti Konservatiivne Rahvaerakond esimesel istungil hea tahte kokkulepe. Volikogu esimehena loodan, et see oli esimene kindel samm ühiseks ja produktiivseks koostööks. Volikogu koosseisu 15 liikmest kaheksa on esmakordselt Setomaa valla volikogus ning neljale liikmele on see esmakordne mandaat. Loodan, et uusi ja innovaatilisi ideid ning mõtteid jagub.

Volikogul on hetkel kiired ajad. Käes on aeg valla eelarve esimeseks lugemiseks, komisjonide moodustamiseks ning tööplaanide koostamiseks. Viimaseid päevi on avalikustamisel ka Setomaa valla üldplaneering.

Üheks suuremaks uuenduseks on külaelukomisjoni moodustamine. Sellel komisjonil on ees suur tööpõld ühendamiseks, arendamiseks ja võrdselt kohtlemaks kõiki külasid, nulkasid ja piirkondi. Minu suurim soov on, et külaelukomisjoni väljasõitudel nulkadesse osaleksid aktiivselt külade elanikud, kes edastaksid võimalikult palju oma mõtteid, ettepanekuid ning miks mitte ka probleeme.

Soovin volikogule jaksu, kannatlikkust ja kainet mõistust järgneva neljaks töökaks aastaks ning head koostööd vallavalitsusega. Kõigile Setomaa elanikele ja sõpradele aktiivset kaasalöömist valla arendamisel. Ühiselt suudame saavutada palju ja jõuda igasse valla piirkonda.

URMAS SARJA,
Setomaa vallavolikogu esimees

Algatati detailplaneering Järvesuu tänaval Värskas alevikus

Setomaa Vallavalitsus algatas 03.11.2021 korraldusega nr 504 Värskas alevikus Coop kaupluse detailplaneeringu Järvesuu tn 2 (katastritunnus 93401:003:0037), Järvesuu tn 2a (katastritunnus 93401:003:0071) Järvesuu tn 4 (katastritunnus 93401:003:0087) ja Järvesuu tn 6 (katastritunnus 93401:003:0085) maaüksustel. Planeeritava ala pindala on 4429 m².

Detailplaneeringu eesmärgiks on ehitusõiguse määramine ca 900 m² suuruse kaubandushoone rajamiseks, turuplatsi ja parkla rajamine.

Uuringute vajadus planeeringu algatamise hetkel puudub.

Ootame Mikitamäele Setomaa Hooldekodusse uusi eakaid, kellele pakkuda parimat hoolt, kodust toitu ja sõbralikku keskkonda.

Pakume ka lühiajalist üldhooldust (taastumist peale haigla/haigestumise). Võta meiega ühendust tel 5254211.

Setomaa Hooldekodu

Rahvaloendus algab rahvastiku-registrist, palun vaata oma andmed üle!

Selle aasta lõpus toimub Eestis rahva ja eluruumide loendus. Kümme aastat tagasi tuli loendaja koju ning ühiselt märgiti muuhulgas üles nii pereliikmete andmed kui ka eluruumide suurus, kõõgi ja vannitoa olemasolu jne. Seekord saame suurema osa vajalikest andmetest e-riigile kohaselt registrist ja küsitluse ankeet saab olema kõigest lehekülj.

Loendus põhineb suures osas registriandmetel. E-riigile kohaselt korraldame loenduse suuresti registrite põhisel. See tähendab, et riik saab pea kogu vajamineva info erinevatest riiklikest registritest. Näiteks rahvastikuregistrist, ehitisregistrist, hariduse infosüsteemist. Kokku on loenduse jaoks kasutatavaid registreid ligi 30. Lisaks registritest andmete kokku kogumisele toimub ka valikuuring, mille lühikesele küsimustikule saavad vastata kõik Eesti inimesed.

Esimene käik on rahvastikuregistrisse. Loenduse ja registrite andmete kasutamise eelduseks on, et sealne info oleks ajakohane ja usaldusväärne. Selleks ongi vaja iga Eesti elaniku

LIINA OSILA

Rahva- ja eluruumide loenduse
2021 projektijuht

panust. Kutsume kõiki esimese sammuna rahvastikuregistrist oma andmeid üle vaatama ning ajakohastama oma hariduse, rahvuse, elukoha andmeid ning kontakte.

Registris saab lisada elukohana ka mitu aadressi ehk kui alalisi elukohti on mitu, siis tuleb valida üks neist peamiseks ning ülejäänud aadressid saab esitada lisa-aadressidena.

Eesti seaduste järgi tuleks uude kohta kolides end kuni 14 päeva jooksul rahvastikuregistris registreerida ja see kehtib ka rendikorterite puhul. Andmete korrastamine on suur

samm eesootava e-loenduse õnnestumiseks.

E-küsimustik avaneb vastamiseks 28. detsembril. Valikuuringusse valitud 60 000 inimesele on küsitlusele vastamine kohustuslik, kuid vastama on oodatud kõik Eesti elanikud. Küsimustikus on mõned küsimused keelte (sh emakeele) oskuse, rahvuse, murrete, religiooni, tervise ja rände kohta. Millegi üleliigse küsimiseks või juba registrites olemasoleva kohta keegi inimesi tülitama ei hakka. Valikuuring on veebis vastamiseks avatud 28. detsembrist 2021 kuni 15. jaanuarini 2022. Julgustame kõiki seda täitma, iga vastus läheb arvesse ja on väga oluline täpsete tulemuste saamiseks.

Loendusmoment on aasta viimane päev. Üks rahvaloenduse põhimõtteid on ühtne loendusmoment ehk konkreetne kokkulepitud ajahetk, mis seisuga andmeid kogutakse, olenevata andmete esitamise ajast või viisist.

Eesti loendusmoment on sel korral 31.12.2021 kell 00.00 ehk kõik nii registrite kui ka küsitluse andmed kogutakse selle

kuupäeva seisuga ning nii tekib nii-öelda pilt meie rahvastiku, perekondade ja eluruumide seisust just sel ajahetkel. Nii toimides on andmed võrreldavad ka rahvusvaheliselt.

Kui perre sünnib laps 31.12.2021 kell 00.15 siis see laps seekordses rahvaloenduses ei kajastu.

Ettevaatust kelmidega. Kõigil tasub olla jätkuvalt tähelepanelik, sest mitmetes riikides on rahvaloenduse tuules ka kelmid aktiveerunud. Ka Eestis võivad pahatahtlike eesmärkidega inimesed paraku rahvaloenduses näha võimalust inimeste kõnetamiseks. Seetõttu tuleb meelde – rahvaloendaja ei küsi kunagi sinu ID-kaardi või pangaparoole, krediit- või deebetkaardi numbreid, palgaintot. Samuti ei nõuta küsitlemise eest tasu ega ka vastamata jätmise eest ei trahvita. Igasugustest kahtlustest tuleks kindlasti politseile teada anda.

Pane tähele!

■ Infot rahvaloenduse kohta saab **www.rahvaloendus.ee** ning telefonil **625 9300**.

Turvaline elu: sinu otsus, meie toetus

Olen ohvriabitöötajana tegutsenud 2020. aasta aprillist ja näinud selle aja jooksul väga palju erinevaid juhtumeid. Ainuüksi möödunud aastal pöördus Põlva ohvriabi töötajate poole 456 abivajajat, kellest 266 olid perevägivalla ohvrid ning 72 kannatanud füüsilise vägivalla all. Lastevastaseid vägivallajuhtumeid oli 10, sotsiaalsete probleemidega pöördus 44. See ilmestab erinevaid keerulisi küsimusi, millega ohvriabi igapäevaselt tegeleb, et aidata raske sündmuse läbi elanud inimesel taastada võimalikult sarnane olukord, mis oli enne juhtunut.

Kõige tähtsam on võtta julgus kokku ja teha esimene kõne leidmaks vägivaldsest suhtest väljapääs.

Keda ootame pöörduma? Ohvriabi poole võivad pöörduda kõik inimesed, kes tunnevad, et neile on põhjustatud kannatusi või tekitatud kahju. Näiteks kui ollakse langenud süüte, hooletuse või halva kohtlemise ohvriks või ollakse kogunud füüsilist, vaimset, majanduslikku või seksuaalset vägivallat. Kõige tähtsam on mõista, et ohver ei ole kunagi süüdi selles, et tema suhtes on toime pandud vägivallat.

Iga ohvriabi töötaja mõistab, kui raske on juhtunust rääkimine, kuid see on hädavajalik samm olukorrale lahenduse leidmiseks. Julgustan otsima abi ja toetust, sest rasketes olukordades ei tohi jääda ükski.

Nõu ja emotsionaalset tuge saab ka siis, kui on mure oma lähedase pärast. Ohvriabitöötaja annab sellisel juhul informatsiooni abi saamise võimaluste kohta ja juhendab suhtlemisel teiste vajalike asutustega. Alati on tagatud konfidentsiaalsus.

RAINA KURG

sotsiaalkindlustusamet
lõuna piirkonna ohvriabi peaspetsialist

Igale juhtumile lähenetakse personaalselt. Hindame alati iga juhtumit individuaalselt. Nii saame vajadusel inimest suunata psühholoogilisele nõustamisele või teraapiasse. Kui on alustatud kriminaal- või väärteomenetlus, on psühholoogiline abi kannatanule ja tema lähedastele tasuta.

Naistele, kes on kannatanud lähisuhtevägivallat, pakume koostöös naiste varjupaigaga vajadusel ajutist elupaika, samuti psühholoogilist ja juriidilist nõustamist. Kui peres on lapsed, on ka neile samad teenused tagatud.

Kui inimene on raske kuriteo tagajärjel hukkunud, makstakse tema ülalpeetavatele ohvriabi hüvitist. Raske kuriteo ohvritel on võimalik taotleda kuriteoohvri hüvitist.

Kui inimene on viimase seitsme päeva jooksul langenud seksuaalkuriteo ohvriks, suunatakse ta seksuaalvägivalla kriisiabikeskusesse. Abivajaja võetakse vastu saatekirjata ega pea seksuaalvägivalla kriisiabikeskusest abisaamiseks pöörduma politseisse. Kannatanu on oodatud ka siis, kui ta ei mäleta, mis temaga juhtus. Seksuaalvägivalla kriisiabikeskuse

spetsialistid nõustavad ohvrit, inimese soovi korral vaadatakse ta läbi ja kaitstakse võimaliku raseduse eest ning pakutakse ennetavat ravi HI-viiruse ning B-hepatiidi vastu. Kõik uuritud ja ravi on tasuta. Pärast esmase abi saamist on kannatanu tagasi oodatud, et taastada tema igapäevane elurütm.

Koostööga vägivalla vastu. Igasugusele vägivallale saab piiri panna ainult koostöös. Kuna kannatanutel endil on tihti raske abi otsida, on kõrvalseisjatel ülioluline roll märgata ja abi pakkuda. Kui naabrite juurest kostab karjumist, vägivallale viitavaid hääli või appikarjeid, siis tuleb teavitada kohe politseid telefonil 112.

Kui on kahtlus, et naabri, kolleegi, sugulase või sõbra peres esineb vägivallat, siis tuleb sellest rääkida. Kui ei tea, kuidas sekkuda ja olukorrast rääkida, siis annavad nõu meie ohvri-

abi spetsialistid kriisitelefoni 116 006.

Oluline on märkida, et konfliktid ei pruugi tekkida vaid lähisuhetes, aga ka näiteks naabrite, klassikaaslaste või kolleegide vahel. Et neid lahendada selliselt, et kõik osapooled saaksid oma eluga edasi liikuda, on võimalik kasutada taastava õiguse konfliktivahendust. Selle puhul tuuakse konflikti või õigusrikkumise osapooled neutraalselt vahendajat kaasates kokku, andes kõigile võimaluse rääkida juhtunust, oma mõtetest, tunnetest ja vajadustest ning arutada, kuidas tehtud heastada ja milles kokku leppida, et sellised olukorrad tulevikus ei korduks. Lisaks aitavad ohvriabitöötajad läbi viia nii lepitusteenust kui ka sõlmida kokkuleppeid kuriteos tekkitud kahjude heastamiseks.

Ära jää ükskõikseks enda ega teiste suhtes. Oma murega ei pea olema ükski.

Olulisemad telefoninumbrid

- **Tasuta ööpäevaringne ohvriabi kriisitelefoni 116 006** ja veebinõustamine aadressil www.palunabi.ee. Inimestele, kes on langenud kuriteo, hooletusse jätmise, halva kohtlemise või füüsilise, vaimse või seksuaalse vägivalla ohvriks hiljuti või ka pikemat aega tagasi. Pöörduda võib ka selleks, et teatada abivajavatest inimestest. Soovi korral tagatakse anonüümsus.
- **Tasuta ööpäevaringne lasteabi telefoni 116 111** ja veebinõustamine www.lasteabi.ee. Nii lastele kui ka täiskasvanutele nõu küsimiseks ja abi saamiseks või abivajavast ja hädaohus olevast lapsest teatamiseks. Pakutakse esmast nõustamist, vajadusel edastatakse info erinevatele spetsialistidele.
- **Tasuta vaimse tervise abiliini 660 4500**, kuhu saab helistada kella 10–24 ning veebinõustamine www.palunabi.ee/vaimnetervis. Igas eas inimesi nõustatakse vaimse tervise ja üldisemate igapäevaeluliste murede korral.
- **Vägivallast loobumise tugiliini 660 6077**, tavaline tariif, töötab E–R kella 10–16. Pöörduda võib ka tugiliin@sotsiaalkindlustusamet.ee. Tugiliin on mõeldud vägivalla toimepanijale, nende lähedastele või vägivalla toimepanijaga tegelevatele spetsialistidele.
- **Inimkaubanduse ennetamise nõuandeliini 660 7320**, tavaline tariif, töötab E–R kella 8.30–17. Pöörduda võib ka inimkaubandus@sotsiaalkindlustusamet.ee. Tugiliin on mõeldud inimestele, kes on langenud tööalase või seksuaalse ekspluaterimise, prostitutsiooni kaasamise, kuritegevusele sundimise või fiktiivse abielu ohvriks.

Reegi majas andsid intervjuu teiste hulgas Meel Valk ja Marju Päkk.

Foto: Reigo Teervalt

Terevisioon Setomaal: imekaunis võttekoht ja head esinejad

INDREK SARAPUU

„Hea televisiooni tegemiseks on vaja, et põnevas võttekohtas astuksid ette head esinejad ja kõige selle tulemusena sünniks midagi, mis vaataja ekraani külge naelutab. Kindral Reegi majas oli kõik see olemas,“ võtab Terevisiooni vastutav toimetaja Reimo Sildvee Värskast kindral Reegi majast eetrisse läinud Terevisiooni otsesaate kokku.

Kuigi võttekoht oli Tallinnast kaugel ja otseülekannet mõjutavad mitmed tegurid, sujus saade tema sõnul õnneks vipe-

rusteta. Ka esialgne kartus, et vajalik 4G signaal pole ehk piisavalt tugev, osutus asjatuks.

Saatejuht Owe Petersell kiidab ka koostööd kohalikega. „Iseäranis Setomaa Muuseumid ja nende juht Ivo Posti, majaperenaine Hellika Kõrnas ja majandusspetsialist Tarmo Noorem olid tõelised kiirreageerijad ning aitasid, kus aga said.“

Kui teleekraanil jookseb saade sujuvalt ning lobedalt, juskui iseenesest, eelneb Peterselli sõnul sellele pikk eeltöö. „Selleks, et üks niisugune saade vaatajateni tuua, teeme me pikalt tööd. Sõidame meeskon-

naga ringi, kogume ideid, koh-tume inimestega ja sellest suu-rest tööst jõuab saatesse paari-minutiline lõik.“

Abiks on ka Tartu kultuuri-pealinna aastat ette valmistav tiim, kel koostöö Lõuna-Eesti erinevate maakondadega väga tugev.

„Näiteks Setomaa eestkõneleja, endine sootska Annela Laaneots tunneb ja teab kohalikke, ka tema aitas ideid teemadeks vormida,“ räägib ta.

Katrin Viirpalu rõhutab, et võttepaik oli võrratu. „Päikeseline varahommik Örsava järve kohal, sinna juurde Evelin Leima seto leelo, lihtsalt ime-

line! Ja saate puändis hüppas vapper taliujuja Villem Satsi veel vette ka,“ meenutab ta.

Tore oli Viirpalu sõnul ka see, et saatesse jõudis parim just Võru maakonnast, nii Seto- kui Võrumaalt. „Ka päevateemadid saime käsitleda kohalikust vaatevinklist, sest sealsamas on ju Eesti kagupiir.“

Kokkuvõttes nendib Terevisiooni meeskond, et kuigi ühe otsesaate viimine stuudiost välja pole kergete killast, on vaatajate rõõm ja tänu see, mille pärast pingutada tasub.

„Just selle pärast me teile igal argihommikul kell 6.55 naeratamegi,“ kinnitab Sildvee.

Lumetõrje teostajad Setomaa valla kohalikel teedel

Piirkond	Teostaja	Kontaktisik	Telefon	E-post
Värskas alevik	OÜ Setomaa Haldus	Toivo Kruusamäe	529 5341	haldus@setomaa.ee
Velna ja Väike-Rõsna	FIE Kuuse Aare talu	Aare Kuus	520 5506	aare1954@hotmail.ee
Treski ja Tonja	Müüri Talu OÜ	Kristo Luik	5622 5753	myyri.talu@gmail.com
Saatse ja Korela	Müüri Talu OÜ	Kristo Luik	5622 5753	myyri.talu@gmail.com
Nedsaja ja Kolodavitsa	Hurmi talu Einar Tobreluts FIE	Einar Tobreluts	5341 4002	einar.tobreluts@gmail.com
Mikitamäe ja Rõsna	FIE Toomas Toobre	Toomas Toobre	5190 6684	toomastoobre@gmail.com
Võõpsu ja Lüübnitsa	Lagepalo OÜ	Veiko Jäämets	513 0915	mtz82@hotmail.ee
Niitsiku ja Karisilla	Niitmisteenus OÜ	Kalmer Kütisaar	514 1270	niitmisteenus@gmail.com
Härma ja Hilana	Alametsa Agro OÜ	Priit Kunnus	5396 4102	priit.kunnus@gmail.com
Rokina ja Obinitsa	Kuustiku OÜ	Oliver Land	506 6049	oliver.land@mail.ee
Piusa ja Veretinä	Fortis Ager OÜ	Daniel Hakk	5349 7035	daniel.hakk@gmail.com
Meremäe ja Uusvada	Tiri-Jakobi talu FIE	Karin Sepp	508 6893	maamehegolf@gmail.com
Olehkova ja Kuigõ	Priit Rebane FIE	Priit Rebane	5349 0598	priitreps@hotmail.ee
Miikse ja Kalatsova	Põlgaste talu OÜ	Janek Eerik	527 4044	polgastetalu@hotmail.ee
Tsirgu	Põlgaste talu OÜ	Janek Eerik	527 4044	polgastetalu@hotmail.ee
Luhamaa	OÜ M.A.O	Keit Kukk	525 6044	keit.kukk@gmail.com

Mikitamäel tegutseb hubane noortekeskus

Mikitamäe Noortekeskus

- Avatud esmaspäeval, kolmapäeval ja reedel kella 12–18. Oodatud on noored vanuses 7–26 aastat.
- Noorsootöötaja Jorgen Oras.

noortekeskuse köögis. Lisaks on noortekas piljardilaud, laumänge, meisterdamisvõimalused, telekas, Xbox ja mõndagi muud põnevad.

Tulevikus on plaan korraldada Mikitamäe Noortekeskuse sünnipäev ja jooksvat ka muid üritusi. Kursis saab noortekas toimuvaga hoida end Facebooki lehel Mikitamäe Noortekeskus.

JORGEN ORAS

Lase oma autoromu tasuta ära viia

22. novembrist kuni 5. detsembrini toimub taas romusõidukite kokku kogumise kampaania. Kahe nädala jooksul saab oma vanale kasutuna seisvale autole tellida tasuta äraveo. Selleks tuleb helistada Autolammutuste Liidu telefonile 5787 7233 või Kuusakoski tasuta lühinumbrile 13 660.

Liiklusregistri mitteaktiivses osas on praegu 190 183 sõiduauto, millest 104 108 ei ole käinud vähemalt seitse aastat ülevaatusel. Igal aastal lisandub mitteaktiivsesse nimistusse 7000–9000 sõidukit. Romusõidukid põhjustavad negatiivset keskkonnamõju, võtavad väärtuslikku ruumi, hõivavad linnas parkimiskohti ja takistavad heakorratoid. Omanike teadmatuse tõttu jäetakse sõiduk sageli lagunema, lammutatakse ise või müüakse ebaseaduslikule lammutajatele.

Keskonnaminister Tõnis Mölderil sõnul peab kasutuselt kõrvaldatud sõiduki omanik otsustama, kas ta plaanib tulevikus masinat veel kasutada või mitte. „Juhul, kui sõiduk jääbki seisma, tuleb meele pidada, et romud on ohtlikud jäätmed ja need peaksid kindlasti jõudma jäätmekäitlusesse,“ ütles ta.

Selleks peab sõidukiomanik valima jäätmekäitleja, kellel on lammutuseks vastav luba. Remonditöökodade nime all tegutsevad lammutused ja teised ebaseaduslikud lammutajad reostavad keskkonda ega võta arvesse vajalikke ohutusnõudeid. Maha kallatud või põletatud mootoriõli seab ohtu pinna- ja põhjavee, lisaks võib

see vale käitluse korral kergesti süttida. Nõuetele mittevastavas õhukonditsioneeris oleva gaasi käitlemine võib aga põhjustada ohtu nii keskkonnale kui ka inimeste tervisele.

„Keskkonnalubadega töötlemiskojad suudavad iga romusõidukit taaskasutada – neid käideldakse kestlikult, eelistades osade ja materjalide taaskasutamist. Näiteks saab romudest varuosi nagu ukseid, tuled, peeglid ning neist on võimalik ka ringlusse võtta rehve, õlifiltreid, akusid ja metalle,“ selgitas Mölder. 2019. aastal võeti kogutud romusõidukitest ringlusse 87,6% ja taaskasutati 91,9%.

Illegaalsed lammutused ei väljasta ka sõiduki omanikule lammutustõendit ega registri end sõiduki uue omanikuna liiklusregistris. Nii jääb heas usus müüdnud või ära antud sõiduk vana omaniku nimele. Kasutuselt kõrvaldatud sõiduk kustutatakse aga registrist ainult lammutustõendi alusel. Romukampaania käigus ära antud sõiduki kohta antakse omanikule vajalik tõend. Läänud aastal väljastasid lubadega lammutajad sõiduauto-dele kokku 16 152 tõendit.

Romukampaaniat veab Keskonnaministeerium. Selle raames kogusid 2018. aastal Kuusakoski ja Eesti Autolammutuste Liit kokku 250 sõidukit, 2019. aastal aga juba 430 romusõidukit. 2020. aastal kogusid Kuusakoski, Eesti Autolammutuste Liit ja BLRT Refonda kokku 256 romusõidukit.

Keskonnaministeerium

Foto: keskkonnaministeerium

Värskas õpilased käisid keskkonnaorienteerumas

2. novembril oli Värskas gümnaasiumi 9. ja 12. klassi õpilastel tore päev – tavapärase bioloogia tunni asemel said nad avastada Värskas lahe äärsel keskkonna-orienditeerumise rada LoQuiz mobiilirakenduse abil. Keskkonnaorienteerumine on hea meeleolu ühendada värskes õhus liikumine ja teadmiste omandamine interaktiivsel moel.

Õpilastel tuli läbida Värskas lahe ääres umbes 3 km ja vastata 12 küsimusele Peipsimaa elurikkuse ja ökosüsteemiteenuste kohta. Kas sina teadsid, et Peipsi on Põhja-Euroopa kalarikkaim järv, kust võib leida 37 liiki kalu ja söörsuid. Ja siin on nähtud 266 liiki linde!

Peale raja läbimist said lapsed juua sooja teed ja süüa sibulapirukat.

Vaata lähemalt Peipsimaa veebiviktoriini: <https://ctc.ee/>

viktoriini.

Veebiviktoriin ja orienteerumise rada valmis projekt „Green-Mind“ raames, mida toetab Eesti-Vene piiriülese koostöö programm 2014–2020 ja kaasfinantseerib SA Keskkonnainvesteeringute Keskus.

MARGIT SÄRE

- **Eesti-Vene piiriülese koostöö programmi 2014–2020** eesmärk on edendada piiriülest koostööd Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni vahel, et soodustada sotsiaalmajanduslikku arengut mõlemal pool ühist piiri.
- Programmi koduleht on www.estoniarussia.eu.
- **Rohkem teavet:** Margit Säre, Peipsi Koostöö Keskus, www.ctc.ee, tel 508 8409, margitsare@gmail.com

Õpilased omandasid uusi teadmisi Peipsimaa elurikkuse kohta.
Foto: Värskas gümnaasium

Orienteerumispäevakud

Setomaa orienteerumispäevakute eesmärk on anda inimestele võimalus peale tööpäeva olla kehaliselt aktiivne värskes õhus. Kaardiga maastikul liikudes kaob aeg kiiresti ning füüsilise koormuse saab justkui iseenesest. Orienteerumispäevakutel saab igalüks valida endale võimete kohase ülesande või kasutada korraldajate poolt etteantud rada.

Orienteerumispäevakute algus nihkus COVIDiga seotud piirangute tõttu planeeritud hilisemaks, aga vaatamata lühendatud hooajale, toimusid kõik kuus planeeritud õhtust orienteerumist. Valla erinevates kohtades ja isegi väljaspool valla piire käis kaardiga orienteerumisel 176 huvilist, kes kokku tegid 248 starti. Ori-

enteerumispäevakute karikavõistluste üldarvestuse paremus selgitati nende vahel, kes ühes vanuseklassis tegid vähemalt kolm starti. Kokkuvõtte võitjaid autasustati klassi üldvõitja karikaga ja sellise auhinna väärilised olid Emma Uibo (N10, Värskas Gümnaasium), Kirke Keem (N12, OK Peko), Anni Linnus (N16, OK Peko), Ingrid Kala (N45, OK Peko), Mati Tiit (M21, OK Ilves), Madis Haug (M45, OK Võru), Rein Toomas (M60, OK Peko). Õnnitleme võitjaid!

2022. aastaks on planeeritud kuue osavõistlusega päevakute sari, kus saab võistelda, treenida või orienteerumist õppida vastavalt võimetele või soovidele.

REIN ZAITSEV

Orienteerumispäevakul.

Foto: Reigo Teervalt

Inimest kannab üksnes terve ja piisavalt paks jää

ANNELORE HIRSCHON

Lõuna päästkeskuse
ennetusbüroo juhtivspetsialist

Järjest jahedamaks muutuvad ilmad kaanetavad vee kogud peatselt jääga. Esimene jää tekitab pärast möödunud suve ja igavamat sügisaega lastes kindlasti palju elevust ning uudishimu. Seepärast kutsume vanemaid lastele juba varakult rääkima üle nõrga jääga seonduvaid riskid ja hoidma väiksematel veekogude läheduses alati silm peal.

Enne veekogu katvale jääle minemist tuleb enda ohutuse tagamiseks olla alati ettevaatlik ja tähelepanelik ning hinnata hoolikalt ilma- ja jääolusid. Tuleb mees pidada, et inimest kannab üksnes „terve“ jää, mis on ühtlane ja sile ning milles pole lõhesid või pragusid. Jää paksus peab olema vähemalt 10 cm. Kusjuures alati ei pruugi seegi paksus olla piisavalt turvaline, sest ilmaolude muutudes muutuvad kiiresti ka jääolud.

Läbi jää vajuv inimene satub vette, mille temperatuur on kõigest paar kraadi üle nulli. Sellistes oludes peab täiskasvanud tavainimene jõu raugemiseni vastu kuni 10 minutit, laps kaotab vees teadvuse veelgi varem.

Jääl liikumise meelepea:

- Veendu, et jää kannab. Liigu jääl juba eelnevalt käidud kohtades.
- Pragude, lahvanduste ning sildade juures on jää alati nõrgem.
- Veel tuleb väga tähelepanelik olla kõrgjate kasvukohtades, madalike ja allikakohtade juures, kanalatsioon-, joa-, kraavi või muude suudmekohtades.
- Praksumist kuuldes lahku kohe jäält. See tähendab, et jõesse on tekkinud praod.

Foto: päästeamet

- Vooluveekogul, nagu jõgi või oja on jää alati nõrgem kui järvel või tiigil.

- Pimedas jääl liikumine ei ole mõistlik, sest kergesti võib ära eksida.

- Jäätunud lagedal veekogul puhub enamasti tuul, mistõttu külmumisoht tekib lihtsamini.

- Alkoholi tarbimine sooja saamiseks tekitab petliku soojatunde, kuid ei peata keha jahtumist, vaid pigem kiirendab seda.

Talvisel ajal juhtuvad vee kogudel õnnetused siis, kui ollakse liiga enesekindel ja ohte ei hinnata tõsiselt. Uppumisohtu kasvatab turvavarustuse mittekasutamine. Elementaarne on kaugemale jääle minnes kaasa võtta jäänaasklid ja veekindlas kotis laetud mobiiltelefon. Liias ei ole ka päästevesti kasutamine muu riie tuse peal.

Kui märkad hädalist, kelle elu või tervis on ohus või vajad ise abi, siis helista esimesel võimalusel hädaabinumbri 112.

Koduse tuleohutuse meelepea jõuludeks ja aastavahetuseks

Jõulude ja aastavahetuse saginas võib varitseda hulk tulega seotud ohte. Kõetakse kütteseadmeid ja kasutatakse rohkem küünlaid, mis peomeluse unustatakse. Liigne enesekindlus, et tuleõnnetused juhtuvad mujal ja mitte minuga, ei tule ka siin kasuks. Õnnetus ei hüüa tulles, ütleb juba vanarahva tarkus. Tõsi on see, et kahjutuli võib alguse saada pisiasjast. Tark tegu on enda ja kaaslaste ohutus tagada õnnetusi ennetades. Selleks hoia mees järgmisi nõuandeid:

- Järelevalveta jäetud küünlad võivad kergesti süttida küünlale lähedal olevad esemed. Paiguta alati küünlad mittesüttivale alusele ja põlevmaterjalist eemale.
- Välti elektriseadmete ülekoormamist, samuti kontrolli elektrijuhtmete seisukorda. Ära kasuta katkise ja silmnähtavalt kulunud isolatsiooniga juhtmeid või katkiseid pistikuid ja lüliteid.
- Ilutulestik on heaks meeleolu loojaks seni, kuni seda kasutatakse kasutusjuhendit järgides. Veendu, et tulestiku käivitumisel oleksid kõik ohutus kauguses ja raketi lennuteele ei jääks takistusi.
- Küttesega ei tohi liiale minna. Hooldatud kütteseadme mõõdukas kütmine teeb toa piisavalt soojaks, kuid liigne kütmine hakkab seadet lõhkuma. Hoia põlevmaterjalist asjad kütteseadme kuumadest osadest kaugemal.
- Kui külastate oma vanavanemaid või lähedasi, kontrollige kindlasti üle nende suitsu- ja vingundurite ning küttekollete töökorrasoleku.
- Kahjuks puutuvad päästjad jõulude ajal sageli kokku pliitide või ahju küpsema unustatud toidust alguse saanud tulekahjudega. Kui teed sööki, jää kööki!
- Ära suitseta siseruumides. Hooletu siseruumides suitsetamine toob igal aastal kaasa üle 20 tulesurma.

Kingi lisaks tavalistele jõulukinkidele lähedastele teadmisi tuleohutusest, mis võivad päästa kellegi elu.
Infot selleks www.kodutuleohutuks.ee.

10. DETSEMBER 2021

VÄRSKA KULTUURIMAJA VÄLIALAL

JÕULULAAT

KELL 10.00-14.00

Müügil käsitöö, jõuluehted, mänguasjad, riidekaup, toidukraam, raamatud jpm

Kauplemissoovist andke teada telefonil 5291619 või e-posti aadressil kultuurikeskus@setomaa.ee

Unista suurelt, mõtle targalt, tegutse kohe!

MA
TA
HA
NÕ
PP
I
D
A!

Vastuvõtt 10. jaanuarini

JÄTKU-
ÕPE

Ootame sind õppima erialale

VÄIKEETTEVÕTTE TURUNDUSSPETSIALIST TASE 5

Tule õppima, kui oled juba tuttav ärimaailmaga.

Õpid põhjalikult analüüsima ning planeerima ettevõtte majandus- ja turundustegevust.

Õpe on mittestatsionaarne ja toimub ühel päeval nädalas.

www.vkhk.ee | vkhk@vkhk.ee

Mõttit setost olõmisõst päält XIII Seto Kongressi

Šoo kirotus om tuust, minkast ma kõnõli kongressi ettekandõh „Tiidmisõ’ vai Setomaa tiidüs, kuis edesi?”

RAUDOJA AHTO

Kiroda siih, kuvvamuudu ma saa arvu setost olõkist ni tiidü-sest ja tiidmisõst, eishindäst olõmisõst rahvana. Mis tuu tiidminõ sõs om? Tuu om kõrastõt andmõ’, midä kasutõdas. Jaotõt om näid mõistusõ vai hoobis kogõmuisi perrä. Meil siih ommõ tähtsä sõna – hindä-tiidminõ, eishindäst olõminõ. Õga ineminõ om hindä muudu, a ku naada’ hinnäst rahvast määrämä, sõs tuud saa-i õga-üts tetä’, kuvva muudu tä taht. Ja kongress om ka ilosahe vasta võtnu:

Seto’ omma’ mustinõ rahvas, kiä om mälehtäväst aost pääle elänu umal maal.

Koh ni kinkana olt sündünü, tuu sa olt. Ku olt setona sündünü, olt seto, ku eestläse vai vindläsenä, sõs tuust sa jäät. Saa-i rõividõ sälgäpandmisõ, õga maiõ-talosidõ ostmisõga töösõst rahvast naada’ ja kas piätki. Kiäki keelä-i kõnõlda’, oppi’ ja edesi anda’ kiilt, mäangi’ pilli. Kõkkõ tuud omgi väiga vaia ja ku sa läät kohegi muialõ elämä, sõs piäsi õks elämä, kuis kombõ’ säääl nõudva’, a alal piät hoitma ka hindä kombit.

Ma olõ uurnu ka tõisi mi kandi rahvidõ käest, minka perrä tunstõdas, kiä sa olt. Tuu om õks vere perrä. Liivi rahvalt paar hüvvä mõtõht. Ku sa tiät, kost om su esivanõba’ peri, kohe esivanõba’ matõt – ütskõik kas imä või esä liini pite, sõs sa olt liivläne. Keele ja kultuuri vasta piäsi ka huvvi olõma. Ma uursõ ka tuud, õt ku keele ar’ opit, kas sõs võisi sinno liivläsest tunsta’. Tuu pääle kaeti ku ulli. Näütü-sest Vääri Eduard om arvada’ kõõ parõb liivi keele mõistja ja kõik omma’ tuuga nõuh, a tä om eestläne ja jääse ka eestläsest. Mille läts liivi liikuminõ aasta-kümmit tagasi lahki, ollegi tuu, õt mõnõst otsustajast saiva’ nuu’, kiä’ olõ-i etnilitsõ’ liivläse’ ja liivläse’ olõ-s tuuga nõuh.

Piät olõma hoolõh, õt seto-kõisil säänest hätä tulõsi-i – om märke, õt põlitsõ’ seto’ kaesõ’, õt liisna pallõ otsustajit nakas jo väläst sissõ tulõma. Kihnlai-sil om samma muudu – kiäki olõ-i tuu vasta, õt rahvas liigus, a uma rahva asju piät õks otsus-tamma kihnlasõ’. Ja kas ma saa naada’ kihnlasõst, ku ma sinnä’ elämä lää? Vastus om, õt saa-i, selle õt ma tiia’ ja nimä’ ka tiidvā, kiä ma olõ. Ma saa olla’ seto, kiä eläs Kihnu saarõ pääl, a ma saa-i naada’ kihnlasõst.

Tiidmisõst ja tiidüsest

A ma pidi kirotamma tiidmi-sõst ja tiidüsest. Õnnõst inäbüs setosit õks tiid hõste, kost oldas peri ja tundas hindä hõimu. Nuu’, kiä’ tiia-i vai tahtva’ roh-

Raudoja Ahto.

kõba tiidä’ saia’, võisi tuu perrä uuri’. Mitte, õt ku küüstäs, õt kost sa peri olt, saat vastusõst, jah, kohkilt oll’ vanaimä kas Vahtsõliinast vai Irboska läh-kost, a ma elä Lasnamäel. No tulõ jummal appi, ku sa sää-nest asja tiia-i. Üts om Seto-maa, tõonõ olõ-i.

Määntsist kotussist sõs saia’ tiidä’ ummi juuri ja esivanõbidõ kottalõ. Edimält muidoki uma hõimu käest. Seto’ tiidvā’ hõste mitmit põlvi taadõpoolõ, kiä kost vahmiilist peri, kost küläst ja kohes om umatsõ’ matõt ni koh kefkoh om käüt. Siih saava’ muidoki olla’ suurõst abist ka arhiivi’ – keriguarhiivi’, nimepandmisprotokoll’ ja muu’ säändse’ kotusõ’. Kost nuid löüdä’ – pallõ saa kätte Rahvusarhiivi kodolehe päält – www.ra.ee, säääl om Petserimaa ja Narva-tagotsidõ valdu inemiisilõ nimmi pandmisõ proto-kolli’, apostligu õigõusu kerigu arhiiv, maa ostmisõ-müümisõ paprit ja pallõ muud.

Tähtsäst tiidmisõst ja rahvast olõmisõ ütest alosõst om ka kiil. Setokõsõ’ omma’ seto keele tunstanu keelest ja tuud tä ka om. Hallõ om tuust, õt keele kõnõlõjit-mõistjit om väiga veidõ perrä jäänü. Ma olõ pruumnun tuud kuigi ka kaia’, uuri’, pallõ meid võisi olla’ – ja julgõ vällä paku’, õt ku 2000 kokko tulõ, om väiga hõste (inäbüs nuist omma’ vana’ inemisõ’ vai Petsere takast peri, a om õks ka noorõbit).

Jah, sõs om vaest viil sama pallõ, kiä’ murdva’ seto-võro-eesti segämurrõt. Eis’ arvasõ’, õt kõnõlõsõ’ seto kiilt. Lisast om viil hulga nuid, kiä’ tiidvā’ mõnõ sõna ja ku julgõsõ’, tuud ka kasutasõ’. Kuvva muudu saasi tuud parõbast tetä’ – piät rohkõba kõnõlõma ja kullõma, tõisi tähele pandma. Ja tuud kõkkõ tuu peräst, õt seto ja eesti kiil omma’ liisnalt üttemuudu. A ku olõ-i kõik aig keelemõist-jit käeperi? Tuu jaost om vaht-sõl aol ka raamadu’.

Vällä om ant jo hulga seto-keelitsit raamatit – tuu arv nakas vaest üle 50 olõma. Ti kõik kimmähe tiit, õt instituut om vällä andnu „Seto kirävara” safa ja säääl om sääntsist raamatit, kost saat rohkõba mõtlõmma tuu pääle, kuvva muudu kõnõlõs, ja tõõmeli, tuud om vaia oppi’.

Suurõst abilisõst sääntse tiia’ pääl om instituudi vällä ant „Seto keele teejuht”. Säält saat kaia’, kuis sõnno piät käändmä, mille ütte nii ja tõist jälki hoo-bis tõisildõ. Jah, inemisõ’ unõh-tasõ’ vanno sõnno (vai hoobis olõ-i kuuldnuki’) – suurõst abi-mehest saa siih olla’ 2020. aas-

tagal vällä ant „Seto eripäraste sõnade sõnaraamat”. Lisast sõnnolõ om säääl ar’ tuud nuidõ sõnnoga lausõ’ ja nuu’ om kak ras opmisõ jaost.

Süäme pääl om ka tuu, õt Setomaa sääntsist kotsih, koh piäsi vai võisi olla’ aamõtih seto’, om aamõtih inäbüs sisse-sõitnu’. Kongress om vasta võtnu otsusõ, õt aamõti-asutuisih piät saama seto keeleh asju aia’, a ku aamõti-asutuisih om tüüh õnnõ mõni ütskõ seto. Mis siih avitasi? Kas aamõtnik, kiä om seto, piäsi saama rohkõba palka, vai mis ti mõtlõt? A tuu olõ-i viil nii tähtsä kotus – muuseumi tüütäjä’, kulturi-ku’ ja töösõ’, kiä’ tutvustasõ’ mi kultuuri, piäsi’ õnnõ seto’ olõma, kiä’ tiia’ Setomaa ja mõistasi’ seto keeleh kõnõlda’.

Seto vald om õnnõ üts osa mi maast

Veedkese ka maast – Setomaa. Mi saa-i unõhta’ tiidmist, õt om üts Setomaa – Seto vald om õnnõ üts osa mi maast. Eski, ku su esivanõba’ olõ-i parhilla’sõ kontrolljoonõ takast peri, piät mi kõik ütehkuuh tuud tiidmist alal hoitma, õt osa mi maast jääse parhilla’ Vinne ala. Kuis tuud tetä’ – mi piät raamatih, maakaartõ pääl tuud tegemä. Nii kuis jovva, tuust kõnõlõma, ja ku om kerigupühä, õks kontrolljoonõ taadõ käümä ja latsilõ tuud näütämä. Hallõ om tuust, õt šoo taudi aigu olõ-i rahvas

Aolehe Setomaa kogo pilt

üle kontrolljoonõ jo puultõist aastakka päsenü. Ja hallõ om tuust, õt tuu iist olõ-i ka siist-puult võidõld.

Paar aastakka tagasi tull’ mõtõh, õt Petseremaa kalmu-aia’ tulõsi läbi kävvü’, plaani’ tetä’, kääpä’ üles pildistä’ ja tetä’ üts andmõbaas, kost saasi kõik, kiä’ tahtva’, ütskõik määntseh ilma otsah kaia’ ja ummi sugulaisi, esivanõbidõ kääpit otsi’. Instituudil sai eski tuu jaost väiko raha projektiga vällä kaubõldus. Taud tull’ pääle ja päseki-s üle.

A hüä konsul Pihkvast Partsi Triin nakaš käümä Pet-sere lutõri surnuaiah ja tuud tüüd tegemä. Ku välitüü’ tet-tüs, saiõ mi timä käest hulga materjaali, minkast Tullusõ Kaja abiga sai andmõbaas. Ja Timuski Henry mõistsõ andmõ’, pildi’ ja kaardi niimuudu kokko säädä’, õt kiä taht, saa tuud parhilla’ kasuta’. Kõik tuu om kätte saia’ Seto Instituudi lehe pääl – <http://setoinstituut.ee/kalmistud/>. Triin tege Petseremaal tüüd edesi ja varsti looda, õt ka Petsere õigõusu (seto) kal-mistu materjaali’ saava’ sinnä’ kodolehe pääle.

Siih ma panõ süäme pääle, ku kinkalgi om töösõl puul matu-sit, pankõ’ õks kääpidõ pääle havvaplaadi’. Õt ku tiidjä’ inemisõ’ kaosõ’, tiidäs õks, kiä kohes om matõt. Tuud tetä’ olõ-i pallõ, a avitas õks tiid-mist inemiisist ja ka mi maast alalõ hoita’.

Üts asi, minkast tahasi viil kõnõlda’ seto hindätiidmisõ man, om kombõ’ – kalendri-pühä’ ja tiidminõ tuust. Ku kiilt saat raamatist oppi’, sõs šoo om asi, midä oppi’ om rasõhõp, ja parhilla’ om šoo viil keh-vebäh saisuh ku kiil. Ma kõnõ-lõ-i tuust, õt üts kõrd aastagah kädäs kerigupühhi aigu kääpä pääl ja kerigu man, tuud tiidäs, tuuga om hõste. Mis ma siih mõtlõ, om tuu, õt seto ummi vähäbit pühhi ja asju, midä kindla ao pääle piät tegemä, inäp tiidä-i, ja ku eski tiidäs, sõs kombõ’ hääse’. Olõ-i elä-jit ja karja lasta-i vällä, põlda peetäs vähäbä ja suuri massini-dõga, kõik kombõ’ tuuga hääse’.

Ütest näütest või tuvva’ kas-vai tuu, õt vähäbäs om jäänü suvistõpühhi ja jaanipäävä aigu kōokõisi tarrõ tuumist. Mõni aastak tagasi, ku lätsi küllä ja tiidse, õt säääl tarõh olõ-i näid sisse viid, ja ma võtsõ üteh, sõs pererahva külälisõ’ kaiõ’ minno ku ulli ja küüsse’, õt: „Miks sa kase ära tapsid?” Või kuulõt, ku suurõ riidi vai iljapäävä müte-täs tüüd tetä’, nii õt lastu’ lin-dasõ’. Ja eski ku peetäs pühhi, sõs mitte õigõl pääväl, a hoo-bis sõs, ku saias, nt kommers-tligu jaanipäävä pidäminõ. Ma pruumsõ šoo aastak kävvü’ inäb-vähäb kõigih küllih, koh om tsasson, kaemah kuis pühhä peetäs. Ütsigu’ inemisõ’ õnnõ omma’ kohal.

Šoo kõik, minkast sai kiro-tõdus, om „hindä” tiidmisõ päämitsõst hundamendist. A mis tuu tiidüs sõs om? Tuu om tuu, ku määntse metoo-dika perrä nuid tiidmisi uurit-as ja pandas süsteemi ja kontrollitas jne. Tiidminõ om tuu, ku sa tiät ja opit kiilt, a tiidüs om, kuis saasi tuu kirja, nii õt tuu perrä olõsi võima-lik opada’. Ja sagõhhõhe omgi kõõ sääntse asä jaost tiidüst ja tiidläisi vaia. Õt tuu kirjapand-misõ perrä saasi kasvai vahtsõst naada’ midägi tegemä ni opma-oppamma. Ma kõnõli Väärast, a niimuudu om ka tõisi kiiliga – tiidüse poole päält kõõ parõba’ mõistja’ olõ-i sagõhhõhe rahva seeh. Näütüsest keeletiidläne Pargi Indrek mõist mitmit indiaani kiili parõbahõ, ku põlisrahva’ eis’ tuud mõistva’. A timä mõist opada’ süsteemi perrä ja tuu jaost omgi tiidüst vaia, õt asä’ saasi’ süsteemi. Aifumma sääntsilõ inemiisilõ, kiä’ mõistva’ ja joudva’ tegeldä’ põlisrahvidõga. Samma muudu om luulõ, käsitüü, aoluu, loo-dusõga – kõost tuust tiid õga-üts veedkese. Kiä inäbä, kiä vähäbä, a tiidüst om vaia tuu jaost, õt kuis kõkkõ tuud alal hoita’, edesi arõnda’ ja süsteemi panda’ niimuudu, õt tuust ka ildapa olõsi kassu. Tuu jaost tetäs viimätsel aol raamatit, konverentse, ettekandit ja näi-tuisi – tuu kõik om tähtsä. Selle õt sääntsest asäst jääse märk maaha ja tuud saava’ pallõ’ inemisõ’ tarvita’, nii saa ka mõni asi ao joosul hoobis selgebäst.

Šoo kõik näütäs, õt rahvana püüsumä jäämisõst om vaia pallõ tiidä’, meeleh pitä’ ja tuu jaost ka tüüd tetä’.

Üte kaaba lugu

PIKALEVI MAIKAL

Tuu oll 1941. aastaga jaanu- arikuu 20. pääväl, ku R. Pihol kruvõ parknuidõ kässiga' vii- mätse kruvi hinge sisse, pand uma õkva valmis saanu' rõi- vakaaba ussõ kinni, astõ kõr- rast taadõpoolõ, kai ja mõtõl: „Ilmadu illos!“

Läts müüda paar aastakka vai paarkümmend, ku kiäki' mõtõl, õt minkõ jaost mullõ naid rõi- vahilpa, anomit olõ-õi kohegi' panda', ja tekk tuust prost- tast lavvast riolidõga' kaabast hindäle hoops kõögikaaba.

Ma tiia-äi, kuvvamuudu kaap tetti, a tä om Nati elämisõst. Nati oll mu esäpuult vanaimä sõsar. Tä elli mu latsõiakotost üle hainamaa. Kiä taht mõttõh tuud ette kujota', sis mu latsõiä- kodo, Nati eläminõ ja Harrõoro kokko olli' umavaihlõ kolmõh nulgah, õga eläminõ töösõst pia kolmsata meetrit üle hainamaa.

Säanestmuudu sis. Nati maja om olnu' üle 30 aastaga maaha jätet, selle õt Natil hindäl olõ-õs latsi õga sugulaisi, kiä olõs tahtnu' peräst timä surma sääl edesi kamanda'. A ma' olõ sääl õks kaunu' nuhkma. Ku ma lats olli, sis mi lamba' elli' timä laudah ja aid oll tett ümber tuu, õt lambil olõs hüä üüses sisse minnä'. Parhilla' om Nati maja väigagi' hallõh saisu - katus juusk läbi ja tuuperäst om maja nulk määnü'. Põrmand, korstna ja pliit omma' kokko vaonu', õnnõ tuu kaap sais sääl aastakkõ ja aastakkõ.

Mõtli, õt jumala iist, tuu kaaba ar' viimisõ iist ma kar- mavõlga kül' saa-ai. Õgas sinnä' Nati elämisõ ütteri' tiid olõ-õi. Tuu jaost, õt kaap kätte saia', oll vaia naabri-Kalju käest maastur lainada'. Kaljul oll karo töösõlõ lainat ja sis tull töösõ naabri käest káro lainada'. Pääl tuu om kaap ilmadu rassõ. Huul- malda' tuust, õt niisama saat, sis rassõ vaiva tull õks nätä'.

Anoma'. Üts jago näist om mu imäpuult vanaesä majast, kiä kuuli kümne aastaga iist. Elo kääneliisi peräst ma timmä väiga' hõste tiia-äs, a ütäl pää- väl oll vaia timä eläminõ tühäst tetä'. Ma tõi säält hindäle söõgi- lavva, mõnõ' hapatamistõrdo', paar rōivakirstu, muud kraami ja hulga taldrikka. Säntsit kulõ- hunuusi, kriimaga' ja kõllad-

sõst lännuisi. Kõigi ja eishindä imehtüses ma võti nuu' hindäle, tiidmälä' minkõ jaost vai midä näidega' tetä'. Tuulaol oll elo hoops tõnõ.

Oll hüämiil, ku minevä aas- taga inne kostipäivä lōidse garaasi tagomatsõst nulgast üles nuu' taldrigu', ma olli nä tävveste ar' unõhtanu'.

Tõnõ jago anomit olli' saadu' Tartost üte tävveste võõra noorõ mehe käest, kiä otsust uma vanaimä korteri kōrda tetä' ja õt rahha saia', sis mõi sinnä' jäänü' mälestüsaša' ar'.

Mu kallis naane Epp lōidse timä kuulutusõ ja käve sääl täpilisil anomidõl peräh. Tä üteli, õt olõ-õs inne kedägi' tōist nannü', kiä täpilisil ano- midõ pääl nii suurt hüvamiilt tund. Tuu läts tälle niiväiga' hinge, õt ku tä peräst lōidse viil paar täpilisil kroosi, sis otsõ Epu numbril üles, õt tälle pakku'.

Mu täditütär Kadri, kiä om naabri-Kalju tütär, lōidse tuu- sama nuurmehe kuulutusõ ja pallõl mul timä mant hindäle kirotuslaud tuvva'. Ku ma sinnä' joudsõ, avasti, õt täl om hulga vanaaolitsi anomit. Ma tei Epolõ videokonõ, õt vaest om meil midägi' vaia. Epp küüsse: „Koh sa olõt? Sa olõt tuu sama mehe man, kost ma täpilisõ anoma' sai!“ Ilm om väigokonõ. Võti säält ruvva- söõgi anomit. Üts kohviserviis, lihamassin ja mõnõ' anoma' omma' Epu vanaimä uma'. Õks üts jago anomit om ka' netist tellit ja panni tähele, õt Epp olõ-õi julanu' mullõ õga kõrd üldäki'.

Kaap ja anoma' kuuh, mi näi, õt väiga' illos kül', a pümme om sääl kaabah. Ku tii' tahat tiidä', sis odava' kaabavalgusti' omma' parra' klõpatsi'. Kaab- balõ väärilitsõ' valgusti' tull telli' kavvõndõst Säksamaalt. Pia-ai ütlemägi', õt rahapun- gast tull inäbä vällä anda', ku ma olõs tahtnu'. Ma julga-as Epolõ üldäki'. Looda, õt herr Piholil ja erinevidõl vanavanõ- bil ja vanaessil om hüä miil, õt näide ilosa' anoma' tegevä' õgal kõrral meele hüvamiilt, ku mi ussõ vallalõ tii. Ja tuu olõ-õi määnegi' ilokaap, midä tetäs vallalõ õnnõ juubõlipidostuusi aol. Meil olõki-i tōisi anomit.

Õgal asal om uma aig ja kotus, tulõ jouda' õnnõ ar' uuta'.

2021. aastaga suvi oll Seto Instituudi jaos tüüd täus ja teküs, samanii om ka' sügüsetseh aoh.

KÜLVIGU HELEN

Suvvõ jäi kõigi tegemisi sekkä ka' EST-RUS piiriülese kuuhtüüprojekti „Heritage Teaching“ lõpp. Suuri projekte lõpõtaminõ om kõõ kipõrassõ, a meil om hüä miil, õt suurõ tüü pääl sai valmis kol' raamatut. Edimält oll plaan, õt materjali' ilmusõ õnnõ veebipõhistsõna, a õt üleilma taud tekk liikumisõh ja projekti sisuh uma' korrek- tuuri', sis olõ-õs võimalust kõiki edimält plaanit tegevüisi tetä'. Näütüses saa-as kõrralda' opi- laisi vaeldamist õga tōisi kok- kosaamisi. Tuupeäst sai nuu' raha' suunada' veebipõhistsidõ materjalõ trükmisõ jaos. Selle õt om kuis om, inemisõ istva' kõikaig arvutidõh, a nä tahtva' ekrano kaemisõ asõmõl kätte võtta' paprõdsõ raamadu.

Trükivalgust näkk väiga' kavva oodõt „Seto keele tee- juht“, autori' Hagu Paul ja Pajusalu Karl. Kõgõpäält kuulõ jaos mõtõld raamat, a parhilla' om jo nätä' kogokunna suurt huvvi šoo abimehe vasta. Raam- daduh om kats jako: „Lühko- konõ seto keeleoppus“ põhinos Setomaa kogoteosõ jaos kiro- tõt keeleartiklidõl, ja tõnõ jago om seto koolisõnastik, mia om mõtõld oppõmatõrjalis inne- kõkkõ seto perimõskultuuri tunnõh. Eesti-seto koolisõnas- tik, minkõ saat instituudi vee- bilehe päält alla laati', om ka' seto-eesti sõnastiguna olõmah ja sai tettüs kuuhtüüh Setomaa kooliõppajidõga'. Kokkosäädjä' olli' Reimanni Nele, Hoidmetsa Ilme, Ziugandi Piret ja Kambri- mäe Evi.

Tõösõs sai valmis projektiga' Jüriõ Vello kokkosäet seto- keeline „Setomaa kodolugu“. Keelehuvilisil om kindlahe huv- tav lukõ' tšuuat tõistsagamaist seto kiilt, selle õt raamat tugi- nõs tugõvalt põhaseto keelele, mia mõnõh kotusõh om tõist- sagamanõ näütüses ku aolehe Setomaa seto kiil. Hulga pil- tega' raamadukonõ kõnõlõs Setomaa luudusõst, aoluust, õgapäävaelost ja kultuurist. Raamadu toimõtaja' olli' Raud- oja Ahto ja Palmi Silvi.

Kolmas raamat om tuusama „Setomaa kodolugu“ vinne kee- leh, mia om innekkõkkõ mõtõld projekti partneridõna olõ- vilõ koolõlõ. Mi trüke raama- tit hulga, õt jakkusi' ka' Siberä setokõisilõ ja Vinnemaa soomõ-ugri rahvilõ.

Mi olõ väiga' tenoligu' pro- jekti juhtpartnerilõ Setomaa Liidulõ ja hüäl projektiju- hilõ Lehtpuu Siljalõ, mi tennä raamatidõ kirotaiji Hao Pauli, Pajusalu Karli ja Jüriõ Vello, toimõtajat Palmi Silvit, kodoluu-raamadu tõlkjat Ore- hova Irinat, kujondaiji Lõõperi Priitu ja Timuski Henryt, pikä- aolist kuuhtüüpartnerri trüki- kota Paar.

Tõisi tegemisi

Mihkkipäävä kävemi Tali- nah, Eesti vabaõhumuusiumih olnu' laadol raamatit mõõmah. Väiga' hüä oll kokko saia' Talina ja tōisi Põha-Eesti setokõisiga',

Ülikuul rattil Rääsolaanõ tsässona man.

Eräkogo pilt

kinkõga' muido harva trehvät. Ka' olli kohal 12. novembril Verskah märtilaadol.

Seto Kongressi 100. aastaga- päävä tähistämisõs sai valmis Seto Kultuuri Fondi telmise pääl suur ülekaehusnäütüs „100 aastakka Seto I kongres- sist“. Näütüs om ülekaehusõ saa aastaga joosul olnu' tosi- nast kongressist ja päämat- sist otsussist, mantsõ omma' vasta vöödõt. Näütüseteksti' omma' seto, inglise ja vinne keeleh. Näütüse teksti' pand kokko Raudoja Ahto, nõvvoga' olli' abis Palmi Silvi ja Külvi- gu Helen, tõlkõ tei' Tenno Monika ja Külvi- gu Helen. Vannu otsus- sidõ ja protokollõ, ka' aoluulisi pilte lōidminõ oll suur tüü, a no' om üts märk jäl' maaha pant. Kiä' olõ-õs XIII Seto Kongressil ja näe-es näütüst, sis saat tuud tetä' ka' virtuaalsõlt: näütüs om pdf-nä Seto Insti- tuudi kodolehelt www.setoins- tituut.ee alalaaditav.

Seto Instituudi juhataja Raudoja Ahto pidi kongressil ettekandõ „Tiidmisõ" vai Seto- maa tiidüs, kuis edesi?", min- kõl põhinõvat artiklit võit lukõ' šoostsamast lehenumbri.

Kõrraga' pääl kongressi, 10. oktoobril oll Seto Instituudi traditsioonilõnõ sügisene bus- siekskursioon „Ülikuul rattil“, mia vei šookõrd Poloda nulgä põhapuulsidõhe külädehe. Mik- tämäelt alostõh kävemi Kari- sillah, Puugnitsah, Usinitsah, Kahkvah ja tōisih huvtavih kül- lih. Karisilla ello tutvust Lepa- silla Elli, Puugnitsa huvtavast aoluust, sh umal aol kuulsast „ninnikirmasõst“ kõnõl Mus- timetsa Indrek, Usinitsa lugu- sit kõnõl Tereski Elmar, Suu- re-Veerksu tsässonat näüdäs Toobre Toomas. Üts huvtavabit kaukõ oll Selise baptistikogo- dusõh kauminõ, koh meid hõste kostitõdi ja kogodusõ aoluku ja tegemisi seletedi.

Parhilla' om kaumah tüü mitmõ vahtsõ raamaduga'. Otsapiteh om instituut kõüdet suurõ näpotüüraamadu kok- kosäädemisõga', a viilgi' inäp

tegelemi Setomaa kogoteosõ 3. kõütega'. Suur tüü om tett, tšuuat viil tetä'. Samal aol kau tüü ka' Setomaa kogomigu nr 8 kokkosäädemisõga', tuud vidä iist Kiristaja Arvis.

Kauma om lännu' ka' tüü seto keele strateegia kokko- pandmisõga. Tuud vidä insti- tuudi nimel iist Järvelilli Rein. Strateegia kokkosäädemisõs kõr- raldõdas kokkosaamisi oppa- jidõ ja tōisi huvigruppõga'. Mi pallõ väiga', õt ku ti saat tiatõ vai kutsõ, sis olgõ' hüä', tulgõ' kohalõ, olgu' tuu sis läbi arvudi vai periseloh, õt strateegiahe uma panus anda'. Parhilla' om õigõ aig mõtõlda' ja vällä üldä', mantsõ omma' ti arva- tõh seto keele päämatse' halu- punkti' ja viilgi' inäp, mantsõ' võisi' olla' toimiva' lahendusõ' naidõ punktõ leevendämisõ jaos ja keelekasutusõ ja sõna- vara edendämisõs. Mi ooda väiga' kõigi panust!

Valmistudõh aastagalõpus

Aastaga lõpp tuu hindäga' üteh ka' huuaolisi tõid. Tuul aol saa läbi pallõsil välähpuul Setomaa valda elävidõl inemisil Setomaa lehe telminõ. Seto Instituut om tuu, kiä telmisi vormistäs.

Ku jo tiat, õt tahat telmisõga' ka' 2022. aastagal edesi minnä', sis anna' tuust tiidä' info@ setoinstituut.ee vai helstä' 529 4033 (Helen). Aastaga pääl lät telminõ masma 12 eurot. Setomaa valla elänikõ posti- kasti tulõ leht ilma massulda' ja automaatsõlt. Kõik lehe-

lugõja' võisi' tōisilõ sõna saata', õt Setomaa lehte saat telli' üle Eesti – om peris hulga nuid, kiä' tuud viil tiia-äi. Tuu om mi voi- malus hoita' kogokunda kuuh. Aolehe telminõ kõlbas hõste ka' kingtüsõs! Meil om peris mitu säänest teljät, kiä' omma' lehe telnu' uma sõbralõ vai sugula- sõlõ kingtüsõs.

Aastaga lõpuga' kaugi' üteh lääne tsivilisatsioonilõ umanõ kingtüsõs tegemisõ kommõh. Seto vai Setomaa sõbra kingi- kotti kõlbas hõste mõni raa- mat, ja nuid meil jo om hulga. Vahtsõbidõst mi soovida vagi- vahtsõ Jüriõ Vello setokee- list raamadukõst „Setomaa kodolugu“, minkõst iihpuul oll jo juttu. Ilosas kingtüsõs kõlbas väigagi' Haavaossa Pauli luulõ- kogo „Palumaa ja rannahääl- led“. Ajatu ja hinnalitsõ kingtüs- senä mi soovida „Seto kirävara“ raamatit – mõnõ' sara raamadu' nakasõ' läbi saama, kiä' kipõp, tuu saa osta' terve sara. Edes- pidi saa osta' õnnõ ütiskit raa- matit vai väikoba sara.

Raamatit om meil viil hulga, mantsõ' omma', tuud saat kaia' Seto Kaubamajast (www. setokaubamaja.ee) vai Seto- maa muusiumidõst. Ka' osta' saat nuid raamatit virtuaalsõlt Seto Kaubamajast vai kotusõ- pääl Setomaa muusiumidõst (Verska talomusiumist, kind- ral Reegi majast vai Obinitsa muusiumist) ja võit ostusoo- vist kirota' õks mi postkasti info@setoinstituut.ee. Suu- rih raamadupoodõh massa-ai suurõ valiku pääl luuta' ja sääl omma' hinna' hulga korgõba'.

Vana kaaba vahtsõnõ sisu.

Pikalevi Maikali pilt

Projektiga Heritage Teaching vällä antu raamadu'.

Kuis lätt Võro setokõisil? Helmekaala' 35!

TOOMIGU SIIRI

Šool aastagal om mul jo katõl kõrral – leelokonverendsil Obinitsah ja Seto Kongressil Verskah – olnu' hüä võimalus kõnõlda' tuust, kuvvamuudu Võro setokõsõ' eläse'. Võroh eläs kindlahe pallõ inäp setokõisi, ku om leelokoorih Helmekaala', a kõnõlda' ma sai õks önnõ mi koorikõsõ 16 liikmõ nimel. Ja meil lätt jo perüs hõste! Mi olõ asutajaliikmõ, korgõhe ikkã joudnu' Linnupuu Anne hüameeles koorina olõmah ja kukki' mi ussõ takah olõ-õi leelohuvilisist pikkã järe-kõrda, mi olõ tävveste elojov-vulinõ ja teküs laulupargikõnõ.

Sarvõ Õio pand uma artiklih „Seto leelokõnõ, uma laulukõnõ“ (ilmu šoo aastaga aprillikuu aoleheh Setomaa) ritta pallõ ilosit ja halusit lausit, mia' panni' üteh ja edesi mõtlõmma. Jah, tuu pokan ja võoras taudiaig. Õio: „Vaest tuu sääne saisahusõh olõminõ om min-kõgi' jaost hüä, and meeles aigu tagasi mõtõlda' ja arvu saia', kuis meil tõonõtoist om vaia. Mi saa ka' tiidä', kiä om tennü' önnõ hüvvä näko, a kiä om tõomõli süämega' sõbrakõnõ.“ Mi olõ helmekaalakõisina umavaihlõ tenoligult tunnõhtanu', ku tähtsä' mi ütstõsõlõ olõ, ja tuud õgasagamatsõl aol. Mi olõ sõbrakõsõ', kiä' saava' kokko sis ku vaia ja nii sagõhõhe, õt ütstõsõ nägemisõst tunnõmi kõõ hüvvämiilt. Mi toeda ütstõist, arvusta-ai, poonta-ai, mi mõista ohvõrda' uma ego ütidsõ tsihi nimel. Nii ku parhilla' om kombõs toonta'. Mi lasõ ütehkuuh vastlaliugu, puhastami sannah ihho ja hinge, a mi kau ütehkuuh spaah mullivan-nih ka', piama meeleh ütstõsõ tähtsäppi päivi. Ja unõhta-ai kristotamist ja vanna jouluaigu.

Innekõkkõ köüt meid kokko seto leelo. Tuu kottalõ ütles Õio: „Laul om mõtõh ja helü. Ku olõ-õi mõtlõji, olõ-õi mõttit, sis saa-ai olla' ka' hellü, olõ-õi laulu. Kõik olõs ku väiga' prosta. Mille tuust kõikaig kõnõlda'? Midä tähendas UNESCO nimekirah olõminõ? Kas nimekirah olõkist om seto leelolõ määnestki' api vai tukõ? Vai om kõik hõste? Midä oodõtas? Midä pias praavtamma? Kiä saasi' vai võisi' avta', õt edesi loohkabalt minnä'? Mia om leelo täämbätsel pääväl? Kuis leelo kiil ja helü om aoh tõistsagamatsõst lännü'?“

Õgas mi siih Võroh mõtlõ-õi õgal nädälil Kandlõ majah kõrra kokko saieh, õt mi aja määnestki' tähtsäst asja, alosta-ai umma kokkosaamist tõdõmu-sõga', õt mi olõ uma leeloga'

Helmekaala'.

Koori kogo pilt

Helmekaala' kostipäivä tegemäh.

Koori kogo pilt

üleilma kultuuriperändi nimekirah. Vai õkva piasigi' toolõ inäp mõtlõmma, õt mântse vastutusõ tuu staatust meeles pand? Šooniaoni mi olõ laulnu' nii, kuis mi mõista, lasknu' kõigil iist võtta', laulnu' tõsitsõppi, a ka' ilolisi ja nalälisi laula, nuu' rahvalõ meelüse'. Ja meil om uma paksuh repertuaarikaustah ka' kimbokõnõ hoops eismuudu laula – umakeelitsidõ sõnnoga' üleilma tiidä' estradilaula. Mi laula nii, kuis mi helü' omma', kukki' võisi' ka' pruumi' kätte saia' tuud n-ü vannu naisi lauluhellü, mia olõvat õks tuu õigõ, nii kuis ka' leelokonverendsil ülti. Järest veidebäst jääs nuid, kinkõlt tuud oppi', ja mi', kiä' mi eis' jo võisi olla' nuu' vana' leelonaase', mõista-ai ka' inäp opada'. A mia om leelolauluh õigõ ja mia olõ-õi õigõ? Õigõ pias olõma ka' tuu, midä ja kuvvamuudu parhilla', 21. saandi 21. aastagal mi laula. Päämäne, õt tuu tege hüvvämiilt nii hindäle ku ka' kullõjalõ. Mi toonida jo õks, õt seto kultuur om eloh ja aoh muutuv. Las tä sis muutus!

Vana ja traditsioonilitsõ hoitmisõ jaos ja opmisõs mi olõ hinnäst ka' kooltanu', mõnõ' meist omma' kaunu' Lummo Kati

laululaagrih ja üte ilosa päävä jao Orase Janika oppust kul-lõlnu' ja opnu'. Mi olõ müüdä Setomaad sõidõlnu', õt umma maad parebahe tunda'. Võro setokõisina olõ-õi esämaalõ pikk tii, ja nii sõitvagi' mitmõ' mi laulunaase' õga nätäl vai sagõhõppagi' ummi juuri mano ja kõrrah hoiõt kodotallo.

35 lauluaastaga sisse mahas pallõ

35 lauluaastaga sisse mahas hulga ilosit laula ja pallõ huv-tavvi inemisi. 1986. aastagal Obinitsah, ku edimäist kõrda laul üles vöödõti, lauli' pääle Anne viil Kaupo Veera, Tuvi Maria, Riineri Maria, Tiisleri Aino ja Uibolehe Alli. Mi hulga om olnu' ka' Savi Maria, Kullamäe Eve, Raagi Virve, Kesoneni Helena, Simsoni Anneli, Part-sioja Olga, Saarniidü Eevi, Met-siku Helle, Udrasõ Milja. Õks om miika' üteh olnu' ja laulnu' latsõ' ja latsõlatsõ', kõigist olõ-õi saanu' laululisi, a meil om õks kol' perresatsi: Koobi', Teppo' ja Pedaja'.

Mi olõ kittägi' saanu' – 1992. aastagal anti koorilõ suurõ rahvusvahelitsõ tunnustusõna Alfred Doepferi fondi Ida-

Euroopa rahvakunsti preemia. 2016. aastagal toimõdi nii vir-gastõ, õt meid arvati Setomaa aastaga teo laureaadis 30-aas-tagatsõ järestikutsõ tegutsõ-misõ iist, inemisilõ lauluga' hüvvämiilt pakmisõ iist, ja õt mi olõ olnu' aktiivsõ' Setomaa ettevõtmisih. Õks olõ, röö-muga'! Ku kuvvagimuudu saa, sis mi lää kirmasõhe, laula ja tandsi seto folgil, leelopää-väl, Seto Kunigriigipääväl laval. Mi Lii om saanu' nii Kunigriigi sõnolitsõ ku ka' sõirameistri avvupaprõ.

Plaato olõ mi vällä andnu' kol' ja inne tuud ka' kats kas-setti ummi laulaga'. Kõgõ korgõbah olõmi laulnu' Suurõ Munamäe tornih. Kõgõ kav-võbah om mi naisi laulnu' üteh Põlva rahvaga' Udmurtiah, a ka' Tarto ja Talina rahvaga' Haida küläh Krasnojarski krai. Kõgõ tähtsäp ja väärikap oll ülesast-minõ üteh Talina naisiga Parii-sih UNESCO pääkorterih. Kõgõ erändligup oll vaest mi pere-stroika-laulu lindilt laskminõ superministeeriumih haldusre-formiga' köüdet üritisel. Kõgõ inäp vaiaminevit asju koori kottalõ kokko unõhtu kodo, ku sõidi Tšehhimaalõ Praha fes-tivalilõ. Ütel Radaja festivali-

Kõlbulitsõlt sügüsene lugu

Originaal „Skoro osen, gospoda...“,
esitäs Pavel Sokolov
Umakeelidse' sõna' Punamäe Anita ja Toomigu Siiri

Meile otsalda' küll tundus lämme suvi,
elo kuum ja kavvõh viil tuu valgõ lumi.
Ilotami, nalätami armakõsõ',
laskõ' pääle paistu' kallil päävakesel.

Varsti süküs, naasekõsõ', varsti süküs ...
Lehti kirivit sis korjat kodoaiast,
tsirguparvi lindas müüidä – hüä näid kaia'.

Küll oll vastamalda' armu rassõ kanda',
kogo hinge tahtsõ kallimbalõ anda'.
Mõksõ vihmavesi maahha murõkuurma',
elo illos oll, uut armumist oll luuta'.

Mis om olnu', tuu käü miika ütte jalga,
elo ummõtõgi uvvõstõ ei alga',
uhkõ ümbreringi latsi pääle kaia',
olõ-õi rohkõmb, naasekõsõ', meeles vaia.

Kas sa kuulõt – tuul sääls undas üle põllu,
tahas tagasi noid aigu, mis om olnu'.
Halli' pilve' juuskva' üle palomõtsa,
ah tuu suvi, kuis tuu saa nii ruttu otsa!

Ku no eloh olõt mõistnu' löüidä' röömu,
ku no önnõ olõt saanu' kasvai sõõmu,
ku no suvõh olõt mõistnu' illo nätä',
või ka süküs meile pallõ röömu tetä'.

dõst avast laulunaane, õt suk-man om kodo jäänü'. Kõgõ inäp kullõjit om vaest olnu' festi-validõl, näütuses Udmurtiah, Kunigriigipääväl.

Sõna-sõnalt kõgõ tormilit-sõp tagasitulõk oll 27. oktoob-ril 2019 Saksamaalt sügüsetse tormi aigu pümmehhe Võro liina. Kõgõ ilosaba taustaga' esinemiskotus oll Võro festi-vali aigu kodokontserdil Võlsil hõimlaisi hoovih, takah Tamula ja iih Võro liin. Kõgõ eksootilit-sõbah rahvusvahelitsõh selts-kunnah – kihnlasõ', liivlasõ', seto' ja suidi' – laulimi 2018. aastagal Sangastõh üte rahvus-vahelitsõ projekti lõpõtamisõl. Mõnõlõ poolõ meid kutsutas, mõnõlõ mi lää eis', a meil om ka' uma püsivä' kutsja' – moto-pereh Leoki', kinkõ tenõuritisel mi olõ laulnu' mäletäväst aost pääle. Mi panõ eis' rahvast laulu sisse, a meidki' om pant, nimelt 2013. aastagal etendüseh „Kuis müvvä' setot?“, ja ku olõt kõrd lauluh vai tiatritüküh, miildü-vält vai mitte, inäp säält vällä saa-ai.

Jo säitsmendät aastakka om mi suvõ suurüritüses Seto Külä-viü kostikotusõ pidäminõ eri-nevidõh mi laulunaisi kododõh Setomaal. Tull vällä, õt mi

mõista kalla praati', nii tund mi söögikotusõ ar' praadilõhna perrä, a ka' terve päävä helisev leelo kuts kohalõ. Šool suvõl mi joudsõ tsõõriga' tagasi tõõsõ kostikotusõ kotusõhe Metsa tallo Tiirhanna küläh.

35. tegutsõmisaastagal, kar-milt lämmäl ja koroonatsõl 2021. aastagal mi sai katsal kõrral kokko, õt tähistä' mõnt lau-lusõbra tähtpäivä õks sobiligu lauluga'. Esinemisi oll viis. Võti osa Seto Folgil tandsõh, leelo-konverendsil ja Seto Kong-ressil kõnõldõh ja maafapää-väl Nedsjäjä küläh õigõuskligu hardusõga'.

Suurt sünnüpäävõpito šool aastagal mi pia-ai, aig om sääne. Parep pelädä' ku peräst kaihtsõda'. Mi tennä kundsoni kumardõh kõiki, kiä' omma' miika' kuuh laulnu', meid kul-lõlnu', toetanu', miika' kuuh mõtõlnu', hüvvämiilt tundnu' ja murõhtanu'. Mi tennä ilosidõ aigu iist ja mi looda, õt mi ka' umalt puult paku hüvvämiilt ja tii kullõjidõ meeles röömulitsõs.

Leelo-leelo hõikasõ'
Silvi, Anita, Sirje, Mailis,
Mart, Lisette, Ene, Anu, Lehti,
Lii, Peeter, Mirja, Eve,
Ivika, Ülle ja Siiri.

Kokkamisvõistlusõl.

Eräkogo pilt

Söögitegemisõ võistlus Meremäe koolih

PALOKA PILLERIIN
Meremäe Kooli 8. klass

Meremäe koolih peeti 21. oktoobril võistlust, koh süüke tetti puhtast kraamist. Tuuh võistlusõh olli' Miktämäe, Verska, Orava, Rõugõ ja Mere-mäe kuul.

Hummogu kõrraga' oll häkelüs, selle õt elektrit olõ-õs. Ku mi koolimajja joudsõ, sis

maja oll pümme ja mõtõldi, õt võistlus jääski' ar'. A pia tull õks elektri tagasi ja kõigil oll hüä miil, õt plaani vöödõt tege-minõ saa ar' tettüs. Päiv oll pikk ja lõpus.

Kooli saali oll üles säet viis pliiti ja õga pliidi man laud ja söögikraam. Hindajit oll kuus, näide siäh ka' haridusministri Liina Kersna.

Tull tetä' kol' süüki: salat, päämäne süük ja makõsüük.

Mi võistkund tekk kanasa-ladi, täüdet papriga' ja koho-piimakreemi mustasitiga tuursahvti ja kolmõvilähelbi-dõga'.

Söögitegemisõs oll ant kats tunni ja tuu ao seeh oll vaia kõik valmis jouda' tetä'.

Söögele anni' hindit hindaja' ja rahvas. Pikä arotamisõ pääle tetti otsus ja mi tett täüdet pap-riga' miildü näile kõgõ inäbä ja säänestmuudu arvas ka' rahvas.

Rahvas pidi kõgõ parebas ka mi kooli makõsüüki.

Kõik viis kuuli sai' väiga' hõste söögitegemisõga' kõrda. Nuu', kiä' saa-as söögitege-misõ iist avvuhindu. Kiäki' jää-äs ilma. Kõik kooli' sai' hindäle tuu pliidi, minkõ pääl nä olli' süüki tennü'. Kõik latsi' hüämeelelitsõlt kodo, päiv oll kõrda lännü' ja tarkust mano tulnu'.

Vanaimä MAFO

15.11.1898 – 9.08.1978

Ma olõ mitmõl kõrral mõtõlnu’, õt võisi’ kirola’ mõnõ sõnõ-kõsõ umast vanaimäst Mafo, a sis jäl’ hiitnu’ kõrvalõ, õt las olla’ õnnõ mõttih ja perreh umavaihlõ kõnõldõh meeleh. Ja no, vannu pilte kaieh, mõnõ mõttõpukakõsõ panõ õks kirja.

Kas ma mõista kirola’ umast vanaimäst, vanaimäst, kiä’ mõista-as lukõ’ õga kirola’. Niipallõ oll tälle opat, õt pin-sisaamisõ paprõ päälõ mõistsõ kuvvagimuudu varõsõjala’ vitä’. A meele, latsilõ, tä kõikaig ütël: „Latsõkõsõ’, opkõ’, opkõ’ kiilt ja kirja!“ Timä mõista-as ka’ kiilt, täl oll uma kiil, liinakiilt tä tiä-äs ja õgas tälle vaiagi’ olõ-õs, sai uma elo ar’ eletüs uma keelega’. Ja no, kas ma mõista? Õgas ma edimält joht mõista-as vanaimä kiilt paprõ päälõ panda’. Olli keskkuuli joudnu’ ja proomõ vanaimä laulu kirja panda’. Ma olli kooltõt näio, ülikuuli mineki mõttõ’ pääh, ja sis tull vällä, õt vanaimä laulõt ja kõnõld kiil taha-ai paprõ päälõ minnä’. Vanaimä naard, ku ma proomõ tagasi lukõ’, nii kuis vanaimä ütël, paprõ pääl sõna’ olõ-õs nuu’, mänt-sit vanaimä ütël. Edimäne koolitunn ja tiidminõ, õt tarkust veidõ, vanaimä laulukeele paprõ päälõ säädminõ taht erälde opmist ja harõtamist.

Aastaga’ omma’ lännu’ sälätaadõ ja õks johtus, õt õga-kõrd mõista-ai kõnõlõmisõ kiilt nõidõ tähekeisiga’ sää-nestmuudu säädä’, õt tulõ tuu samasääne sõna. Om sänt-sit sõnnu. Ja mõntõkõrd illos kõnõlõmisõsõna paprõ pääl olõ-õi inäp illos. Sis vaelda mõnõ tõõsõ sõnaga’, mia sün-nüs parebahe paprõ päälõ.

Säänestmuudu sis opas vanaimä minnu umma kiilt kirola-tamma. A päälõ tuud tä vidi minnu hindäga’ uma imä sün-nüaastagapäävälõ ja sis viil tõuut tougas ja nokki’ hoit umma muudu.

Õso sama Vabarna Anne tütär tõõõgat hällü ja jorot laulu, ku tull aig, sis opas edimätsõ’ laulu’, sääd sãlgã seto rõiva’. Sai nalja, ku mi katõgesõ tarõ usõõ man nulgakõsõõ lauli ja karksi „kats sõsard kargasõ’, kargasõ’“, ütõs nuur ulli-kõnõ, tõõõnõ vana kunkajalakõnõ. A vanaimält sai hindäle ka’ timä kaumisõ ja jala sissepoolõ hoitmisõ. No’ sis kaugi’ pardõsi muudu ku vana-Mafo. Midä tetä’? Õgaüts midägi’ jätt hindäst kinkõlõgi’ perrä. Elä’ ja olõ’ ja hoia’. Olõ-õi hätä, olõ kõrda saanu’, a pilte kaieh naara, õt kuis kunagi’ tulõ-õi miilde, õt säänestmuudu sünnü-üi saista’.

Ku vanaimä lãts, sis paari kuu perãst sündü edimãne lats. Vanaimä tekk tii vabas ja and ka’ uma tarõ meele. Säãlt tarõst nakas mu elotii päälõ ja sama ka’ mu kõõl nelãl latsõl. Ma sai umma ello alosta’ umast kotost, koh oll imä, esã, sõsar ja veli. Mi kõik olli kuuh. No’ olõ mi kõik linnanü’ ku tsirgukõsõ’ lakja, kiä’ elãs, kiä’ om koolnu’. A elo edeots mõõotas ja om tähtsã kõõ elo jaos. Uma armulitsõ’ hoitva’ ja tulõtasõ’ hinnãst pümmel aol inãbã miilde, no’ om näide helõmisõ aig. Umadsõ’ omma’ õks umadsõ’, ütõskõik koh nã omma’, kas miika’ siih vai miika’ säãl.

SARVÕ ÕIÕ

Põhitüü

PÄRTINI SIRID

Ma olõ ju kõgõ tiidnõ, kiä om Kauksi Ülle. Olõ tä luulõtuusi lugõnu ja pia tunstama, õt jaanipäiv olõ-i inãmb kunagi sama päälõ timä jaanipäävã laulu kullõmist. Õga kõrd kisk suu naarulõ. Ma olli ka otsus-tanu, õt õi loe’ sisukirjeldüst, õi kae’ osatãütjit, lãã lihtsalt kohalõ ja naudi etendüst. Nii õt olli mõtõlnu, õt päälõ migula-päävã laata Obinitsah tulõ kim-mãhe etendüst kaema minnä’. Pia ütlemã, õt maikuu kot-silõ oll’ ullijãlle ilm, sattõ nigu uavarrõst.

Sãädsemi õigõ kipõstõ päälõ esinemist hinnãst Halja Kunna poolõ, õt etendüse algusõst ilma õi jããsi.

Kohal oll’ peris suur sum-makõnõ rahvast ja teno tuulõ olõ-s algusõh võimalik arvu saia’, õt kohe minnä’ vai kuis liiku’. Kuulda’ oll’ ütõte killõt ja kamandavat hellü, kiä mu kuk-roh kússe: „Ja kohe ti lããde? Meil om siih piletiga etendüst!“

Õkvalt tull’ miilde nõukaao kultuuriütõrõõsõ’ Tarto EKE pää-majah. Ma arva, õt tuu halãs kleit oll’ ka säãl esindet. Õgal juhul tekõi samasããnest koh-mõdut tunnõt.

Etendüs eis’ oll’ põnnõv, ütõehaardva, pand süãmest

Kirsi talo etendüs lãts kõrda.

Sundelli Harri pilt

naardma. Mu latsõ’ ütõlvã’, õt kõik morõ’ omma’ no’ hõste mõstu. Õso etendüs oll’ nii ütõehaardva, õt ma kãve viis kõrda kaemah. Õga kõrd naari tsilga püksõ, ni aig linnaõ, olõsi viil 30 mintat pikemb võinu olla’. A nii omgi hüã, õt tahasi viil mano.

Mu esã, kiä kõnõlõ-i ütõtegi sõnna seto kiilt vai saa-i arvu, arvas, õt oll’ ullihüã tükõk. Ja tä ütõl, õt vähembãlt kats ine-mist kõnõli’ ka kirãkiilt. Noo, ütõs ineminõ õks kõnõlõs tah tüküh kirãkiilt, muido olõ-i ma ütõtegi sõnna kuulõnu. Korstaja näüdãs, õt sõnno olõ-i vaiagi,

ku nãgo ilmekas om. Ku leelo-koori paaba’ vällä tull’õ, sis olõs nã õkva ku Pãäsukese filmi päãlt kõrraga maaha astnu’.

Õga kõrraga oll’ tükõk tõist-muudu ja mitte ütõs kõrd ikãv. Nuu’ ja rahvamiis, tuu Niper-naadist esimiis, oeh! Ku muido om vaia ütõte liimi, kiä kõik kokko kliip, sis sõõh tüküh omma’ kõik näütõlejã’ nuu’ liimi’. Tuu näütãs, õt kirãtükõk võõ olla’ hüã, a vaia om viil ine-misi, kiä’ mõistva’ tuu kirolusõ elãmã panda’.

Ma kãve kaemah Haljah Kun-nah, Kirsi talo moro pääl, Uus-

vadah, Taarka Tarõ moro pääl ni Ruusa kultuurimajah. Saa-i ütõldã’, õt vot, säãl vai säãl miildüs inãmbã. Õgal puul oll’ ummamuuõ. Olli’ jo ruumi’ õgasagamatsõ’, vãigokõsõ’, suurõ’, nii õt näütõlejã’ olli’ kõik lakja.

Ma eis’ mõtli, õt õso etendüs om nigu keeluaõ mobiilnõ, makõ tükõk, midã oll’ vãega vaia. Kiã õs saa’ minnä’ kaema, ku tulõ jãlki võimalus, mingõ’ kimmãhe!

Aitõmma sõõ nalãlitsõ tükü iist, aitõmma vãrmilitsõ suvõ iist!

SÜNNÜPÄÄVÄ’ DETSEMBRIH

Auna Mare – 82
2. detsember
arheoloog

Linnu Helvi – 86
4. detsember
innine Helmise
koori killõ

Suurõ Erika – 65
5. detsember
Siidisõsarõ
leelonaane

Sarvõ Jaan – 41
5. detsember
pilli- ja tandsumiis

Teppo Sirje – 69
7. detsember
Helmekaala’
leelonaane

Pelisaarõ Georg – 63
7. detsember
poliitik

Urmi Evelin – 47
7. detsember
kujonduskunstnik

Kiigemãe Silvia – 20
7. detsember
Ilolanga leelotütrik

Loigu Silvi – 65
9. detsember
Sorrõseto
leelonaane

Kahuski Päivi – 34
9. detsember
nuursuutütãjã,
Tsibihãrblãse’ koori
liigõh

Ristimãe Veera – 89
10. detsember
leelonaane

Kudre Raul – 51
11. detsember
Setomaa vallavanõmb,
Seto Kongressi
Vanõmbidõ Kogo liigõh

Suuna Riina – 61
12. detsember
Helmise leelonaane

Männiku Nikolai – 71
15. detsember
Ilolanga laulumiis

Lennuki Helen – 32
16. detsember
Sorrõseto leelotaja

Verevmãe Kaja – 59
17. detsember
Siidisõsarõ leelonaane

Kala Ingrid – 53
17. detsember
Seto Kãsitüü Kogo vedosnik

Kama Kaido – 64
18. detsember
poliitik

Kutsari Karel – 18
19. detsember
Kullakõsõ
karmoõkamãngjã

Helmi Valdur – 83
20. detsember
Meremãe-Obinitsa
naiskoori dirigent,
Hõpõhelme’ ja Meremãe
mehe’ laulumiis

Külviku Mart – 61
20. detsember
loodustiidlãne

Vananurmõ Ilmar – 75
21. detsember
kirãnik

Poolaku Valve – 66
21. detsember
Kuldatsãuga leelonaane

Rahusoovi Katrin – 56
23. detsember
Meremãe-Obinitsa
naiskoori laulunaane

Metsiku Kadri – 43
23. detsember
Mokornulga koori
leelonaane

Lillepuu Vassili – 93
25. detsember
laulumiis, Seto Miihi
Summa auvedosnik

Mãeotsa Ain – 50
25. detsember
lavastaja,
Vabarna preemia
laureaat

Riitsaarõ Rutt – 48
25. detsember
kultuuriütütãjã

Osti Helgi – 69
26. detsember
Siidisõsarõ leelonaane

Krooni Hele – 59
26. detsember
Meremãe-Obinitsa
naiskoori laulunaane

Toomesaarõ Triin – 34
26. detsember
Siidisõsarõ leelotaja

Punamãe Anita – 61
29. detsember
Helmekaala’ leelonaane

Sibula Priit – 44
31. detsember
poliitik

Setomaa Vallavalitsus
suuv õnnõ:

Vassili Lillepuu	93
Helene Raudvee	92
Meta Kurg	91
Helvi Lind	86
Meeta Vahermets	86
Endel Vihkas	85
Leida Pilt	84
Leo Niido	82
Eha Laanemaa	82
Liide Lusti	82
Heino Karro	82
Viire Viinak	82
Johannes Parts	80
Mihhail Baõkurov	80
Illar Laanetu	77
Heli Juhkam	76
Heinar Hansar	75
Viiu-Felicia Aun	75
Ilmar Vananurm	75
Maria Tamm	74
Toivo Sikk	74
Silvi Niido	74
Leon Kaljuvee	73
Olev Palm	72
Aavo Purdeots	72
Feliks Lilleaad	72
Aino Liivago	70
Valentin Stepanov	70
Arvo Laimets	70
Arvo Möldri	70

Õnnitlõmi
tillokõisi
vallakodanikkõ!

HUBERT
RAHUSOOV
DANIEL HAAMER

Leinãmi

† Ilmar Vahermets
† Aleksandra Talupoeg
† Aleksandra Sillaots
† Meelis Mãgipõld
† Nikolai Kahu